

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING NIEUWE STIJL

Van "Holadisee hier is de portemonnee"
naar een moderne cultuur van
openheid en afrekenbaarheid

EINDRAPPORT NCDO

AUGUSTUS 2004

COLOFON

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING NIEUWE STIJL

AUGUSTUS 2004

© ANKER SOLUTIONS | BOOIJ EN VAN BRUGGEN

ANKER SOLUTIONS

PRINSENGRACHT 1
1015 DK AMSTERDAM

454 WEST 46TH STREET 1^E SOUTH
NEW YORK, NY10036-9018

TEL. +31-(0)20-5205280

FAX. +31-(0)20-5205289

WWW.ANKERSOLUTIONS.COM

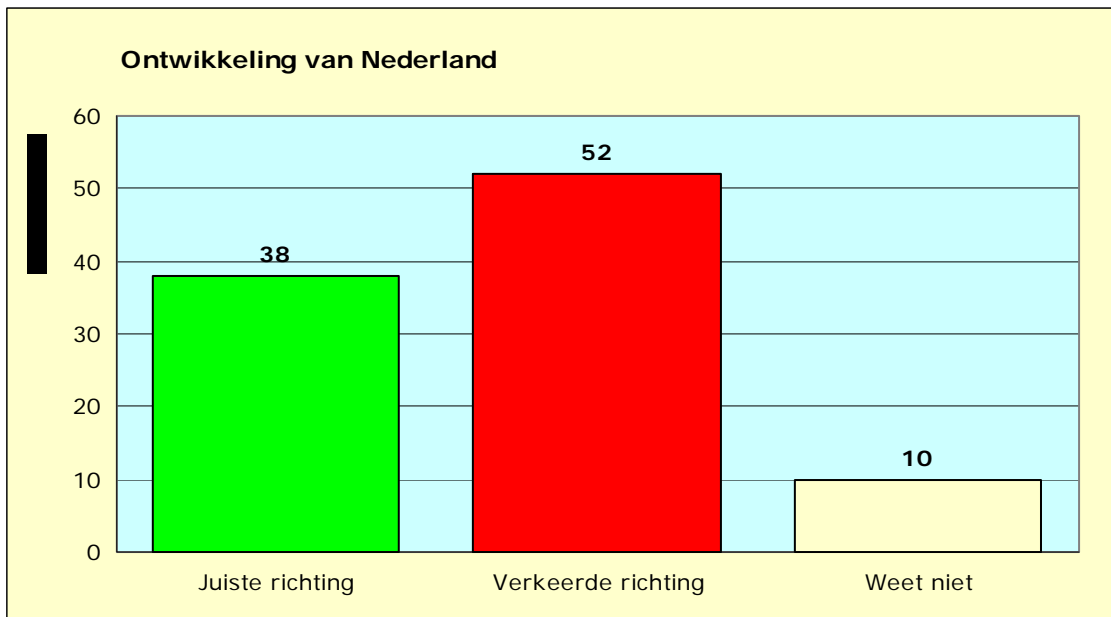
INFO@ANKERSOLUTIONS.COM

ANKER SOLUTIONS IS ONDERDEEL VAN DE BKB GROUP

NEGATIEVE

COMMUNICATIECONTEXT

Negatieve stemming. Nederland is nog altijd negatief gestemd. Meer dan de helft van de respondenten (52 procent) vindt dat Nederland zich in de 'verkeerde richting' ontwikkelt. Slechts 38 procent is positief gestemd en vindt dat Nederland de goede kant op gaat. Deze negatieve stemming, zo blijkt uit onderzoek in de afgelopen jaren verricht door *Anker Solutions*, is ontstaan door de economische tegenwind, de moord op Pim Fortuyn en de val van het kabinet Balkenende-I. Overigens is in vergelijking met een paar maanden geleden de stemming wel iets minder negatief geworden. Een kentering lijkt nabij.

Noot: Vraagtekst: "Om te beginnen wil ik u graag een vraag stellen over Nederland. Als u Nederland in zijn geheel bekijkt, denkt u dan dat Nederland zich in de juiste richting ontwikkelt of denkt u dat Nederland zich in de verkeerde richting ontwikkelt?"

Negatieve stemming is wijd verspreid. De negatieve stemming laat zich in bijna alle segmenten van de samenleving voelen. De atmosfeer is vooral negatief onder mensen van 35 jaar en ouder (slechts 33 procent juiste richting; 56 procent verkeerde richting), oudere vrouwen (28 procent juist en 57 procent verkeerd), lager opgeleide vrouwen (32 procent juist; 58 procent verkeerd), mensen woonachtig in de drie noordelijke provincies (29-57) en mensen die zichzelf als links omschrijven (35-55).

Ontluikend optimisme bij jongeren, vooral mannen en hoger opgeleiden. Niet iedereen is negatief gestemd. Jongeren onder de 35 jaar zijn per saldo licht positief gestemd (48 procent juiste richting; 44 procent verkeerde richting). De stemming is ronduit positief onder jonge mannen (liefst 55 procent juiste richting; 37 procent verkeerde richting) en jonge hoogopgeleiden (HBO of hoger, 51 procent juiste richting; 40 procent verkeerde richting).

Negativisme aangedreven door onveiligheid, hardere samenleving en de economie. De negatieve gevoelens worden aangedreven door drie belangrijke, deels overlappende, clusters van vraagstukken:

- ◆ **Onveiligheid.** De grootste zorg zit op onveiligheid. Men heeft het gevoel dat de situatie in Nederland in snel tempo erger wordt:
 - 'Je durft eigenlijk niet meer. Twintig jaar geleden kon je normaal op straat spelen, toen gebeurde het nog niet dat er mensen werden neergeschoten. De angst zit er heel diep in.' (*Doorsnee burgers, mei*)
 - 'De criminaliteit vind ik met de week erger worden.' (*Niet betrokken*)
 - 'Het respect is weg. Ze worden steeds jonger. Het waren jongetjes van vijftien, nu van elf, twaalf, dertien.' (*Niet betrokken*)
 - 'Als je een tijdje in het buitenland hebt gewoond zie je dat mensen hier opgefokt leven. In andere landen zijn mensen blij met iets kleins, een kommetje rijst. Maar het is zo opgefokt hier, ze trekken gelijk een mes. Ik heb een keer een messteek gehad dus ik weet waar het over gaat. Ik heb zo'n lidteken. Dus ik bemoei me nergens meer mee.' (*Doorsnee burgers, mei*)

- ◆ **Hardere samenleving.** Hoewel men het goed vindt dat mensen meer op hun eigen verantwoordelijkheden worden gewezen heeft men ook het gevoel dat de samenleving steeds harder wordt. Mensen worden steeds meer aan hun lot overgelaten. Men klaagt dat het leven zich in een te hoog tempo afspeelt en dat de druk om te presteren te groot aan het worden is:
 - 'Een aantal dingen zijn heel goed: de zelfredzaamheid komt weer terug in de maatschappij. Maar je moet ook niet doorslaan. Dat je niet tot in eeuwigheid gebruik maakt van het vangnet – dat is aan het veranderen – dat is een goede ontwikkeling. Maar in de zorg, van jong tot oud, daar gebeuren dingen, dat klopt niet.' (*Betrokkenen, mei*)
 - 'Ik heb het gevoel dat we aan het veramerikaniseren zijn – ieder voor zich. De zorg, het ziekenfonds, het wordt steeds meer uitgekleed. Zoek het zelf maar uit.' (*Betrokkenen, juli*)
 - 'Amerika is een keihard land. Wij zitten er nog een beetje tussenin. Amerikaanse bedrijven worden heel groot ook hier, die sfeer komt hier naar toe, dat zeg ik je.' (*Niet betrokken*)
 - 'De gejaagdheid, het drukkende om te presteren, dat vind ik heel groot worden. Jammer dat de veilige tijd over is. Iedereen om je heen heeft afspraken en is druk, druk, druk. De werkloosheid is ook niet goed. De manier waarop ze aan het bezuinigen zijn, dat vind ik verschrikkelijk. Aan de andere kant: als je ziet hoeveel ze verspillen! Vur-schrik-kuh-luk. Waar is dat voor nodig? Geef dat geld aan mij!' (*Niet betrokken*)

- ◆ **Economische situatie.** De economische teruggang doet zich flink voelen en veroorzaakt de nodige frustratie over het te voeren beleid:
 - 'De economie die niet draait, al het werk gaat naar Azië.' (*Beetje betrokken*)
 - 'De economie zit in een dip, het lijkt alsof ze door de beslissingen die ze nemen verder in de dip gaan. Als de economie in een dip zit moet je als overheid een push geven.' (*Betrokkenen, mei*)

De negatieve stemming klinkt zelfs door in de zaken die als positief worden ervaren:

- 'Het allochtonenbeleid wordt aangesteld. Want het loopt de spuigaten uit. Belangrijk als mensen levensgevaar hebben dat ze een plekje hebben. Maar het klopt toch niet dat wij ons moeten aanpassen aan mensen die in ons land komen?' (*Niet betrokken*)
- 'Die zogenaamde politieke correctheid is weggevallen, je mag nu de dingen bij de naam mag noemen. Het is goed dat mensen meer durven te zeggen.' (*Beetje betrokken*)

Vrijwel geen urgentie rond vraagstuk van ontwikkelingssamenwerking. In deze negatieve context leeft ontwikkelingssamenwerking niet of nauwelijks. Geen enkele focusgroeppedeelnemer heeft 'ontwikkelingssamenwerking' aangekruist als een van de twee vraagstukken waarover zij zich 'persoonlijk het meeste zorgen [maken]'. De mensen die wel betrokken zijn bij ontwikkelingssamenwerking concluderen met spijt:

- 'Het is geen mode, het is gewoon geen mode.' (*Betrokkenen, mei*)

Mensen voelen zich in de eerste plaats Nederlander en pas daarna wereldburger.

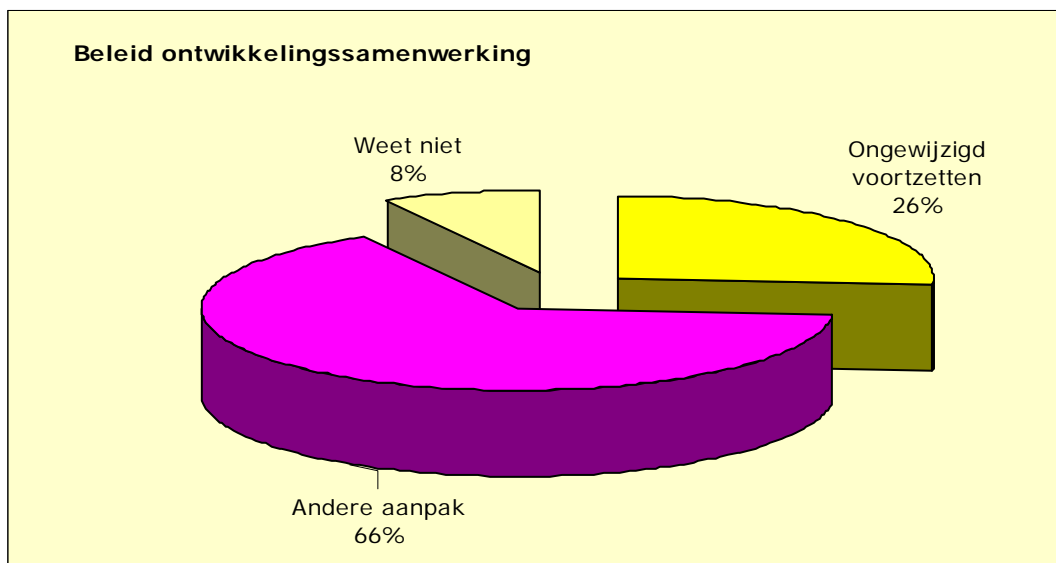
Nederland vormt het belangrijkste referentiekader voor de meeste deelnemers in de focusgroepen. Het wereldburgerschap is daar tot op zekere hoogte een extrapolatie van:

- 'Ik ben Nederlander, maar vind mezelf wel georiënteerd.' (*Niet betrokken*)
- 'Ik voel me absoluut Nederlander, wel een beetje wereldburger.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Ik zou me eigenlijk wel wereldburger moeten voelen, maar ik voel me absoluut Nederlander juist omdat ik met de verschillen word geconfronteerd.' (*Betrokkenen, mei*)

Het wel of niet voet hebben gezet buiten Europa speelt een belangrijke rol bij het denken over de eigen Nederlandse identiteit. De meeste deelnemers die buiten Europa zijn geweest zijn zich daardoor tegelijkertijd meer Nederlands en meer wereldburger gaan voelen.

GROTE BEHOEFTE AAN VERANDERING ONTWIKKELINGSBELEID

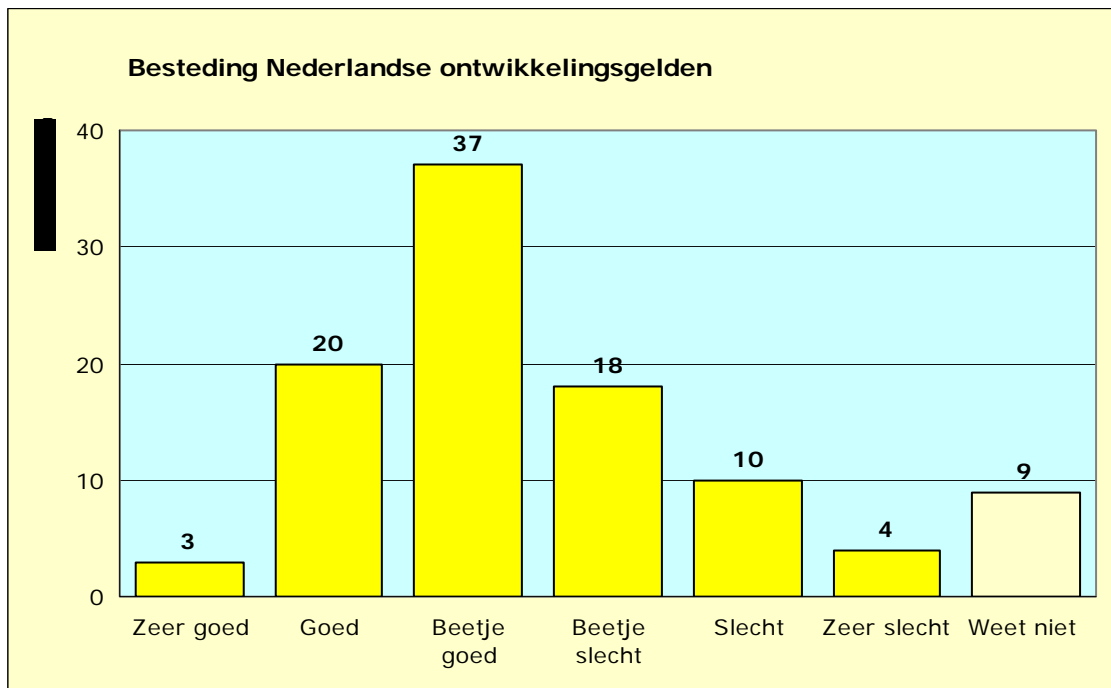
Zeer grote behoefte aan verandering ontwikkelingsbeleid. Respondenten zijn niet tevreden met het huidige ontwikkelingsbeleid. Liefst twee van de drie respondenten (66 procent) verkiest een 'andere aanpak' boven het 'ongewijzigd voortzetten' van het huidige ontwikkelingsbeleid. Dit wijst op een zeer grote behoefte aan verandering. Onder 'normale' omstandigheden komt een beleidsterrein in de gevarenszone wanneer het percentage mensen dat het beleid ongewijzigd wil voortzetten onder de 50 procent zakt – het ontwikkelingsbeleid zit daar ver onder.

Noot: Vraagtekst: "Vindt u dat Nederland het beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking ongewijzigd moet voortzetten of vindt u dat het tijd is voor een andere aanpak?"

Behoeftte aan verandering onder alle segmenten van de bevolking. De behoefte aan een andere aanpak van de ontwikkelingssamenwerking doet zich voor onder alle onderzochte segmenten van de bevolking: van links tot rechts en van arm tot rijk. De wens voor een nieuwe aanpak is het sterkste onder hoogopgeleide rechtse kiezers (75 procent) en is – enigszins verrassend – juist geringer onder respondenten die nooit een museum, theater, of expositie bezoeken (57 procent).

Behoeftte aan verandering wordt vooral inhoudelijk gestuurd. De behoefte aan een andere aanpak wordt hoofdzakelijk aangedreven door zorgen over de vraag of de ontwikkelingsgelden wel goed besteed worden, over de vraag naar *performance*: is het beleid effectief? Op zich is er een redelijk vertrouwen in de mate waarin het ontwikkelingsgeld goed wordt besteed: 60 procent vindt dat het geld 'zeer goed', 'goed' of een beetje goed wordt besteed, 32 procent vindt dat het geld 'zeer slecht', 'slecht' of een 'beetje slecht' wordt besteed en 9 procent weet het niet. Deze cijfers zijn zelfs iets positiever dan twee jaar geleden. Maar het probleem is dat veel mensen die grote twijfels hebben over de besteding van ontwikkelingsgelden en voorstander zijn van het idee van ontwikkelingssamenwerking vluchten in de een 'beetje goed' categorie. Het gevolg is dat 66 procent van de respondenten in deze categorie voorstander is van een andere aanpak. Degenen die van mening zijn dat het geld slecht wordt besteed zijn bijna unaniem in hun voorkeur voor een andere aanpak van het ontwikkelingsbeleid (88 procent). Alleen onder degenen die vinden dat het geld 'goed' of 'zeer goed' wordt besteed overtreft het aantal voorstanders van de status quo het aantal veranderingsgezinde respondenten: 48 procent van de respondenten wil het beleid ongewijzigd voortzetten tegen 43 procent die een andere aanpak verkiest.

Noot: Vraagtekst: "Over het geheel genomen, denkt u dan dat de Nederlandse ontwikkelingsgelden zeer goed, goed, een beetje goed, een beetje slecht, slecht of zeer slecht besteed worden?"

De link tussen de behoefte aan verandering en 'performance' is ook zichtbaar in andere plaatsen in het onderzoek. Geplaatst voor de keuze tussen 'geen grote veranderingen' in het ontwik-

kelingsbeleid van Nederland of het beleid 'flink op de schop nemen' kiest een deel van de respondenten eieren voor haar geld. Dit resulteert in een nipte meerderheid voor continuïteit (48 procent versus 44 procent, een marge van 4 punten ten gunste van de status quo). Maar die behoefte aan continuïteit verdampt zodra de behoefte aan verandering inhoudelijk wordt geduid, in dit geval in de vorm van 'ontwikkelingslanden scherper afrekenen op wat er gebeurt met de aan hen toegekende ontwikkelingsgelden'. Liefst 77 procent verkiest deze inhoudelijke verandering boven voortzetting van het beleid zonder grote veranderingen (slechts 20 procent), resulterend in een marge van liefst 57 punten ten gunste van verandering. De Nederlandse bevolking heeft echt inhoudelijke ideeën over het soort verandering dat men wenst op het gebied van ontwikkelingssamenwerking.

<i>Uitspraak 1</i>	<i>Uitspraak 2</i>	1	2	Marge
Er zijn geen grote veranderingen nodig in het ontwikkelingsbeleid van Nederland	Versie A. Het ontwikkelingsbeleid van Nederland <i>moet flink op de schop</i>	48	44	+4
	Versie B. Het ontwikkelingsbeleid van Nederland <i>moet ontwikkelingslanden scherper afrekenen op wat er gebeurt met de aan hen toegekende ontwikkelingsgelden</i>	20	77	-57

Noot: Percentages tellen niet op tot honderd doordat de antwoorden 'weet niet', 'beide' of 'geen van beide' buiten beschouwing zijn gelaten. Vraagtekst: "Ik lees u nu twee uitspraken voor en vraag u aan te geven met welke van deze twee uitspraken u het meest eens bent."

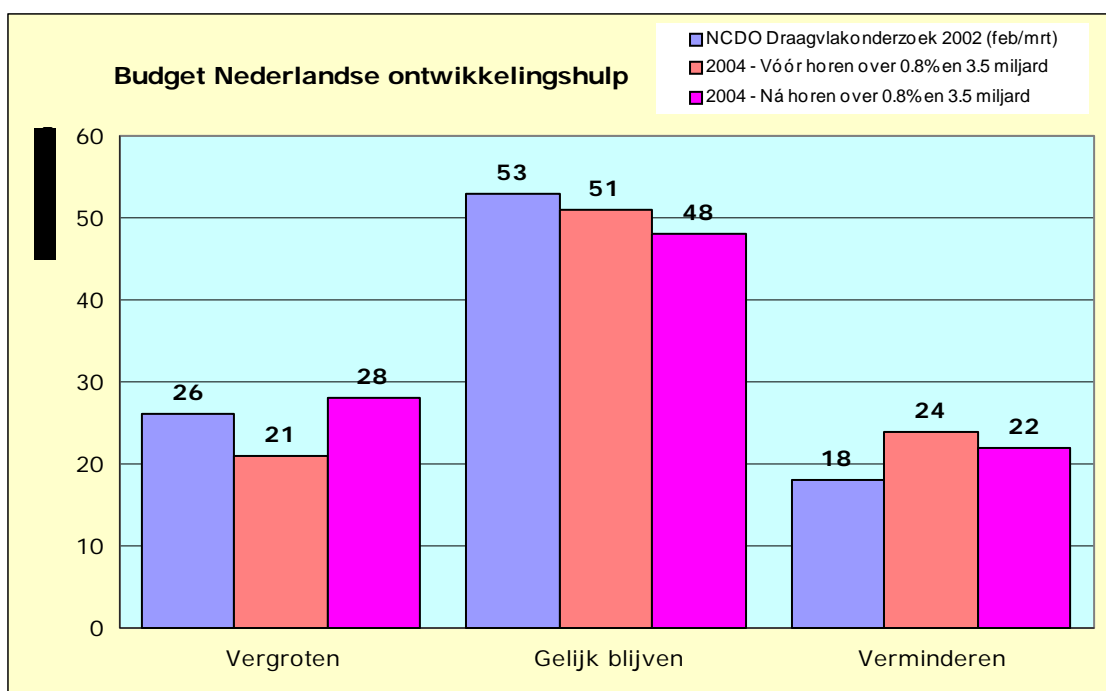
Behoeftte aan andere aanpak beperkt herleidbaar tot weerstand tegen OS of tegen de omvang van ontwikkelingsbudget. De behoefte aan een andere aanpak van het ontwikkelingsbeleid hangt samen met de steun voor ontwikkelingssamenwerking en wensen ten aanzien van de omvang van het ontwikkelingsbudget. Beide factoren spelen echter een ondergeschikte rol in vergelijking met de twijfels over de besteding van ontwikkelingsgelden:

- ◆ **Steun voor ontwikkelingssamenwerking.** Anders dan in andere landen, bijvoorbeeld de Verenigde Staten, is hulp aan ontwikkelingslanden een breed gedeelde waarde in de Nederlandse samenleving. De steun voor ontwikkelingssamenwerking is zo massief in Nederland – 80 procent heeft 'positieve' of 'zeer positieve' gevoelens bij ontwikkelingssamenwerking – dat de behoefte aan verandering er maar beperkt uit kan worden verklaard. Er is weliswaar sprake van een zekere correlatie tussen de algemene steun voor ontwikkelingssamenwerking en de behoefte aan verandering, maar zelfs onder degenen die een 'zeer positief gevoel' hebben bij ontwikkelingssamenwerking is nog altijd een ruime meerderheid voorstander van een andere aanpak (58 procent).
- ◆ **Oordelen over de omvang van het ontwikkelingsbudget.** Een nipte meerderheid van de Nederlandse bevolking (51 procent) vindt dat het budget voor ontwikkelingssamenwerking gelijk moet blijven. Een minderheid van 21 procent is voorstander van een groter budget en een iets grotere groep respondenten (24 procent) vindt dat het budget moet worden verkleind (zie onderstaande figuur). Deze laatste groep wenst in overgrote meerderheid een andere aanpak (85 procent), terwijl de voorstanders van een groter budget zich nauwelijks onderscheiden van de bevolking als geheel (67 procent andere aanpak). Zelfs onder degenen die vinden dat het budget gelijk moet blijven is nog steeds een ruime meerderheid (58 procent) voorstander van een andere aanpak. De

variatie wat betreft de wens tot bijstelling van het beleid is onder deze groepen dus beperkt.

Hoogopgeleide linkse mensen (HBO of hoger) zijn met afstand de warmste pleitbezorgers voor een groter ontwikkelingsbudget (liefst 53 procent). Dit percentage is bijna dubbel zo groot als onder de gehele bevolking. De kans dat respondenten een groter ontwikkelingsbudget steunen neemt toe naarmate men linkser is, hoger is opgeleid, woonachtig is in de grote steden, tot het vrouwelijk geslacht behoort, vaker naar de kerk of naar culturele voorstellingen gaat en vaker leest over ontwikkelings-samenwerking. De belangrijkste pleitbezorgers voor een vermindering van het ontwikkelingsbudget zijn laagopgeleide mannen met een Mavo-opleiding of lager (43 procent budget verkleinen – twee keer zo veel als onder de gehele bevolking). Opvallend is ook de disproportionele steun voor een kleiner budget in de zuidelijke provincies Limburg en Noord-Brabant (28 procent).

Lichte afname steun voor ontwikkelingsbudget ten opzichte van twee jaar geleden. De steun voor het ontwikkelingsbudget is in de afgelopen tweeëneenhalf jaar licht teruggelopen. In vergelijking met het NCDO draagvlakonderzoek van 2002 (veldwerk uitgevoerd in februari en maart, samenvallend met de opkomst van Pim Fortuyn) is het percentage respondenten dat vindt dat het budget vergroot moet worden in 2004 met 5 punten afgenomen. Het percentage mensen dat vindt dat het budget moet worden verminderd is daarentegen met 6 punten toegenomen.

Noot: Identieke vraagtekst voor NCDO2002 (lichtblauw, links) en de 2004-voormeting (oudroze, midden).
 Vraagteksten: "Sommige mensen vinden dat Nederland meer geld aan ontwikkelingshulp moet besteden, anderen vinden dat Nederland daaraan juist minder moet besteden. Wat vindt u, moet de Nederlandse ontwikkelingshulp vergroten, gelijk blijven of verminderen?" en "Op dit moment geeft Nederland 0.8 procent van het bruto nationaal inkomen, dat is ruim 3.5 miljard euro, uit aan ontwikkelingssamenwerking. Nu u dit weet, vindt u dan dat de Nederlandse ontwikkelingshulp sterk vergroot moet worden, een beetje vergroot moet worden, niet vergroot en niet verkleind moet worden, een beetje verkleind moet worden of sterk verkleind moet worden?"

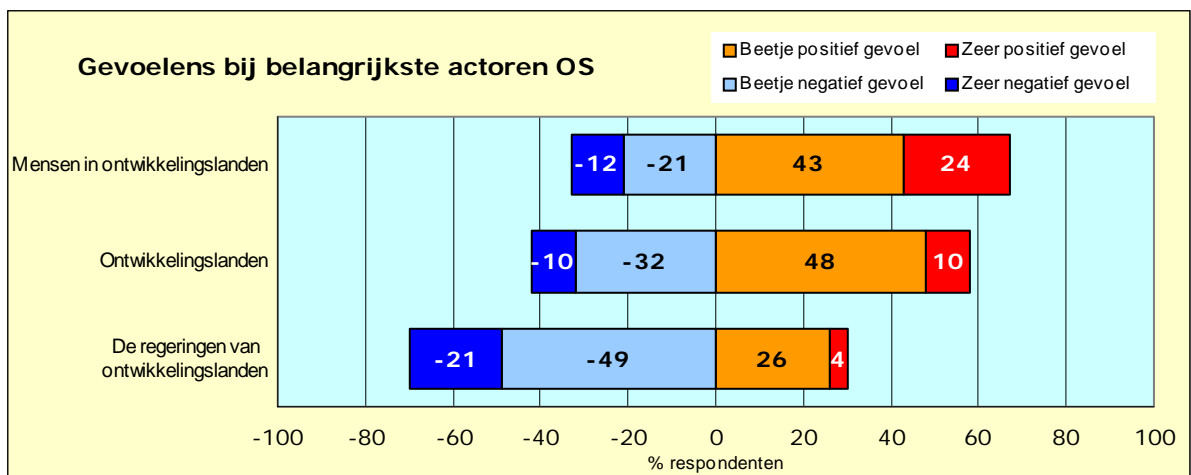
Informatie over feitelijke omvang ontwikkelingsbudget leidt tot meer steun voor OS.

Wanneer respondenten expliciet worden geïnformeerd over het feit dat Nederland op dit moment '0.8 procent van het bruto nationaal inkomen, dat is ruim 3.5 miljard euro, aan ontwikkelings-samenwerking [uitgeeft]' neemt de steun voor het verhogen van het budget met 7 punten toe tot 28 procent. Waarschijnlijk is dat een hele geruststelling, omdat in de focusgroepen bleek dat veel mensen – net als in andere landen – zonder verdere informatie denken dat het budget zeer veel groter is dan in werkelijkheid het geval is. Gemiddeld denkt men dat het ontwikkelings-budget 14.8 (!) procent bedraagt van het nationale inkomen. Na correctie voor uitschieters bedraagt het ingeschatte percentage nog altijd 10.8 procent, ruim dertien keer zo veel als het werkelijke percentage.

POSITIEVE HOUDING TEN OPZICHTE VAN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING (ZOLANG WE CORRUPTIE REGERINGEN ERBUITEN LATEN)

Actoren: positieve houding ten aanzien van mensen in ontwikkelingslanden. Respondenten reageren positief op ontwikkelingslanden: 58 procent heeft daar een positief gevoel bij en 42 procent een negatief gevoel. De positieve gevoelens nemen aanzienlijk toe wanneer gesproken wordt over *mensen* in ontwikkelingslanden (67 procent positief gevoel, waarvan liefst 24 procent 'zeer positief gevoel').

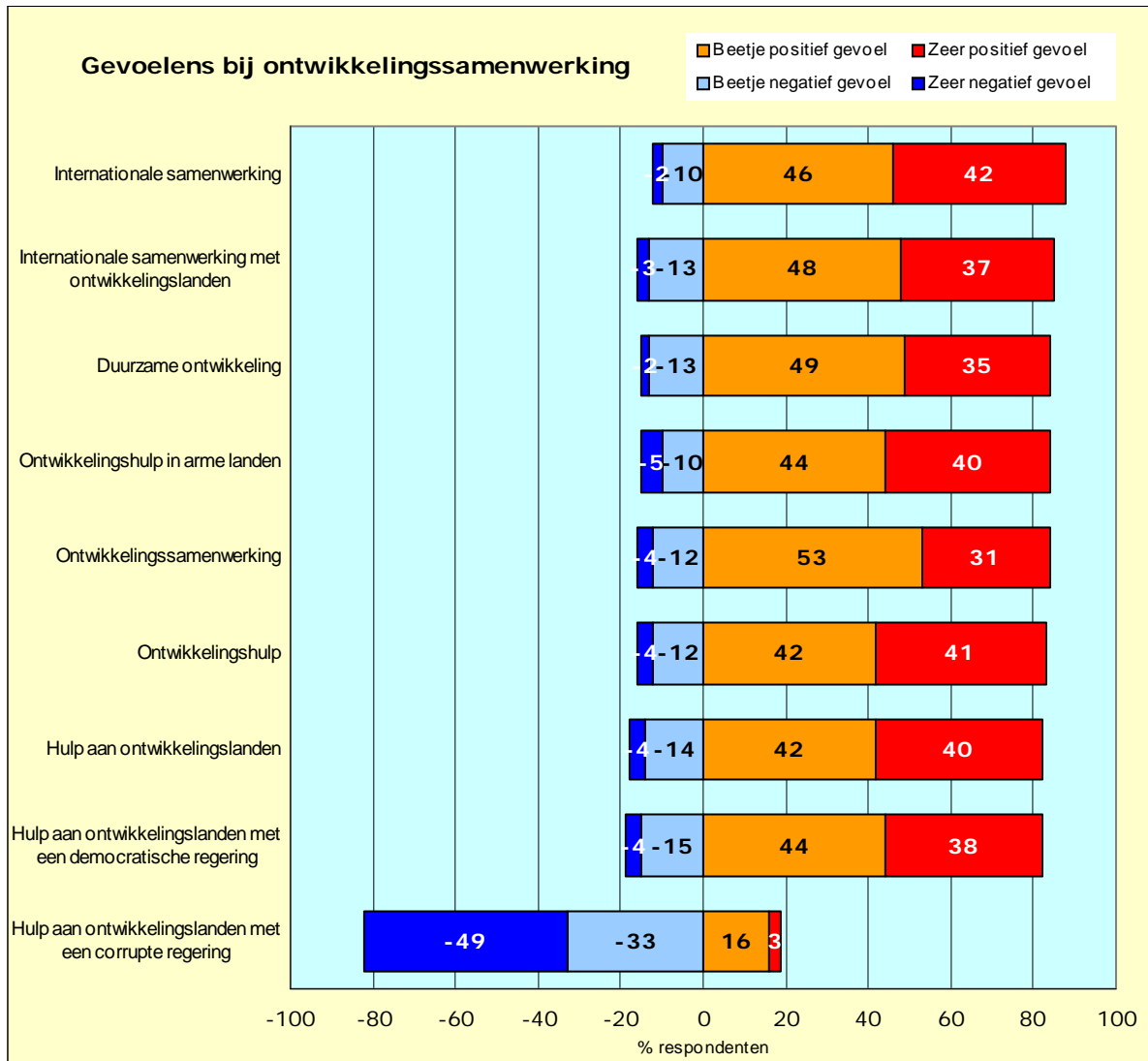
De boeman: regeringen van ontwikkelingslanden. Zo positief als respondenten reageren op mensen in ontwikkelingslanden, zo negatief reageert men op de regeringen van diezelfde ontwikkelingslanden: liefst 73 procent heeft hier een negatief gevoel bij, waarvan 21 procent een 'zeer negatief gevoel'.

Noot: Vraagtekst: "Ik noem u nu een aantal onderwerpen. Welk gevoel roepen deze onderwerpen bij u op? U kunt antwoorden met; een zeer positief gevoel, een beetje positief, een beetje negatief of een zeer negatief gevoel."

Semantiek ontwikkelingsbeleid: verschillende termen resoneren goed. Respondenten reageren zeer positief op een hele reeks uiteenlopende termen die betrekking hebben op internationaal ontwikkelingsbeleid. Termen als 'internationale samenwerking', 'duurzame ontwik-

keling', 'ontwikkelingshulp' en 'ontwikkelingssamenwerking' roepen zonder uitzondering positieve gevoelens op bij een overweldigende meerderheid van de bevolking (82 procent en meer). Echter, voor de licht politiekcorrect geladen termen 'duurzame ontwikkeling' en 'ontwikkelingssamenwerking' blijft het percentage respondenten met een 'zeer positief' gevoel, indicatief voor de aanwezigheid van positieve emotie, respectievelijk 5 en 9 punten achter bij de gemiddelde score voor de overige termen. In de focusgroepen reageert men het meest positief op de term 'internationale samenwerking'. Tegelijkertijd wordt deze term het minst sterk geassocieerd met ontwikkelingslanden, omdat de term in de ogen van de focusgroepdeelnemers net zo makkelijk betrekking heeft op de transatlantische verhoudingen tussen de VS en Europa.

Noot: Vraagtekst: "Ik noem u nu een aantal onderwerpen. Welk gevoel roepen deze onderwerpen bij u op? U kunt antwoorden met: een zeer positief gevoel, een beetje positief, een beetje negatief of een zeer negatief gevoel."

Rijke, concrete associaties bij de term 'ontwikkelingssamenwerking'. In de focusgroepen is veel aandacht besteed aan de beleving van de term 'ontwikkelingssamenwerking'. Deze term wordt spontaan verbonden met een heel scala aan aspecten: fondsenwerving, Afrika, de manier waarop het geld wordt besteed, de omvang van het Nederlandse ontwikkelingsbudget, het

gevoel dat je vaak niet weet wat er met het geld gebeurt en het idee dat je beter kennis kunt overdragen dan machines.

Tastbaar en concreet. Opvallend is het grote aantal concrete zaken dat wordt genoemd – sommige positief, sommige juist negatief. Diverse focusgroepdeelnemers bleken zeer getroffen door een recente televisie-uitzending waarin een jongetje van zeven jaar 'wel 50 waterputten voor elkaar wist te krijgen'. Daarnaast vertellen de deelnemers uitgebreid over kennis die een tehuis hebben gebouwd voor meisjes in Kenia, het verhaal van een broer die van Amsterdam naar Rome is gefietst om geld in te zamelen voor een ontwikkelingsorganisatie (die het vervolgens niet wilde hebben) en een project in India:

- 'Ik steun een project in India. Iemand bij mij in de straat heeft een vuilnisbelt in India en is daar heel concreet bezig in samenwerking met nonnen van een of andere katholieke orde. Ze hebben daar concrete huizen, concrete waterputten aangelegd. Iedereen die doneert krijgt een verslagje. Geen tussenlaag van administratie, want er is geen administratie.' (*Betrokkenen, mei*)

Negatieve aspecten van ontwikkelingssamenwerking krijgen snel de overhand.

Ondanks deze – meest – positieve verhalen gaan de gesprekken bijzonder snel over de vraag wat er met het ontwikkelingsgeld gedaan wordt en of het geld wel goed wordt besteed. De overheersende mening is dat dat niet zo is. Van hier uit komt men heel snel op drie kernonderwerpen terecht:

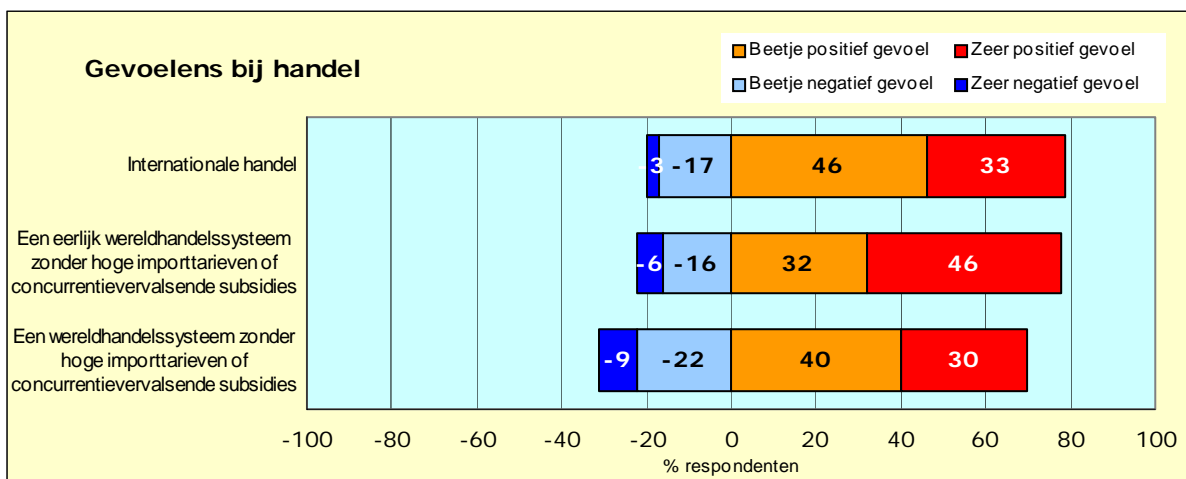
- ◆ **Fondsenwervingschandalen in Nederland.** Het gaat hier over de schandalen over Plan en de Hartstichting, maar men voegt daar ook nog eigen ervaringen met andere organisaties aan toe:
 - 'Je ziet zo weinig wat er mee gebeurt. Je ziet dat ze geld ophalen; voor de rest hoor je er weinig over. Het is interessant om te zien wat een jochie van zeven voor elkaar heeft gekregen. Hij liet meteen zien wat ie er meteen mee gedaan heeft.' (*Niet betrokken*)
 - 'Op dit moment zijn er twee mensen naar Rome aan het fietsen. Ze verdienen daarmee een vast aantal euro's per kilometer. Mijn broer had 30.000 euro beschikbaar, maar de organisatie wilde niet overleggen voor dat bedrag. [geschokte reacties andere deelnemers.] Misschien is het voor de organisatie weinig geld, maar ik vind dat ze dat niet mogen afslaan.' (*Niet betrokken*)
 - 'Het gaat er om dat je laat zien wat er gebeurt. Dus niet één onderdeel. Ik was ook helemaal onder de indruk: die grote organisaties, je hoort er nooit iets van en dat kleine jongetje, wel vijftig putten geloof ik.' (*Niet betrokken*)
- ◆ **Corruptie en oorlog in de ontwikkelingslanden.** Verhalen over corruptie en oorlog tieren welig en leiden stevast tot een mismoedig gevoel:
 - 'Ik maak me zorgen wat er met dat geld gebeurt, dat het in wapens gaat in plaats van scholen, terwijl het volk niks te eten heeft.' (*Niet betrokken*)
 - 'Ik zou geen geld geven want je weet niet wat er mee gebeurt. Ik denk dat ze hun eigen zakken vullen.' (*Niet betrokken*)
 - 'Het is heel vaak: er wordt geld gegeven en je weet niet wat ze er mee doen en dat vind ik wel eens moeilijk.' (*Betrokkenen, mei*)
 - 'Zodra je de economie gaat stimuleren, bijvoorbeeld in Zimbabwe, dan heb je een slechte leider en dan is het 'weg economie'. Je kunt er wel je geld instoppen maar het heeft geen zin. Als zo'n land aan gort gaat door zo'n leider moet je daar gaan ingrijpen.' (*Betrokkenen, mei*)
 - 'Afrika, dan wordt het weer geplunderd en dan vraag je je af: waar zijn we mee bezig?' (*Betrokkenen, mei*)

- 'Je moet kijken naar wat er gebeurt in een land. Kijk naar de corruptie, naar Oost-Timor.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Je ziet mensen in onderbroeken rondlopen terwijl regeringsfunctionarissen in paleizen zitten. Als je daar geld naar toe stuurt denk ik dat er eerder tweehonderd paleizen worden bijgebouwd.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Je leest ook wel in bladen dat het niet aankomt, of maar voor een kwart. Als ik 10 euro geef komt er maar tweeëneenhalve euro aan – dat ik vind ik te weinig.' (*Betrokkenen, juli*)

♦ **De afwezigheid van meetbare doelen en toezicht.** Men ziet te weinig meetbare doelen in het ontwikkelingsbeleid. Deze discussie brengt de deelnemers vrij snel weer in positiever vaarwater, omdat de oplossingsrichting als duidelijk wordt ervaren. In dit verband spreekt men zelfs over ontwikkelingscontracten:

- 'Er moeten afspraken worden gemaakt. Het kan niet zijn van holadiee hier is de portemonnee. Dat kan gewoon niet.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Het is een beetje het bodemloze putidee. Je ziet niet altijd even goed resultaat van wat er mee gebeurt.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Je moet concrete afspraken maken met zo'n leider van een land. Ik ben wel bereid om jou ontwikkelingssamenwerking te geven als jij aan de voorwaarden voldoet. Ik wil resultaat zien.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Ja, je moet ontwikkelingscontracten opstellen. Ik denk dat je veel eerder een *good feel* gevoel krijgt als je het ziet – we zien te weinig.' (*Betrokkenen, mei*)

Eerlijke handel roept zeer positieve gevoelens op. Respondenten reageren zeer positief op handel, vooral als handel vergezeld gaat van het bijvoeglijke naamwoord 'eerlijk'. 'Een eerlijk wereldhandelssysteem zonder hoge importtarieven of concurrentievervalsende subsidies' roept onder 78 procent van de respondenten positieve gevoelens op. Daarmee roept 'eerlijke handel' aanzienlijk positievere gevoelens op dan 'mensen in ontwikkelingslanden', met name als daarbij wordt gelet op de emotionele intensiteit in de vorm van 'zeer positieve' gevoelens (46 procent voor 'eerlijke handel' tegenover slechts 24 procent voor 'mensen in ontwikkelingslanden'). Met zo'n grote emotionele intensiteit behoort het niet al te moeilijk te zijn om het vraagstuk van een eerlijk wereldhandelssysteem onder de aandacht van een breed publiek te brengen.

Noot: Vraagtekst: "Ik noem u nu een aantal onderwerpen. Welk gevoel roepen deze onderwerpen bij u op? U kunt antwoorden met; een zeer positief gevoel, een beetje positief, een beetje negatief of een zeer negatief gevoel."

Eerlijke handel draagt bij aan zelfredzaamheid. Een belangrijke reden voor de hoge waardering voor eerlijke handel is dat het mensen in ontwikkelingslanden niet afhankelijk gemaakt worden van financiële hulp. Juist het bevorderen van hun zelfredzaamheid en hen in staat stellen om in hun eigen levensonderhoud te voorzien wordt als positief aangemerkt. Deze notie van zelf in staat zijn om verantwoordelijkheid te dragen voor je leven is voor Nederlanders een belangrijke waarde:

- 'Ik vind het zo neerbuigend, je geeft iemand geld om zich te redden, maar als je zelf producten maakt en koopt heb je het zelf gedaan en word je voor vol aangezien.'
(*Doorsnee burgers, juli*)

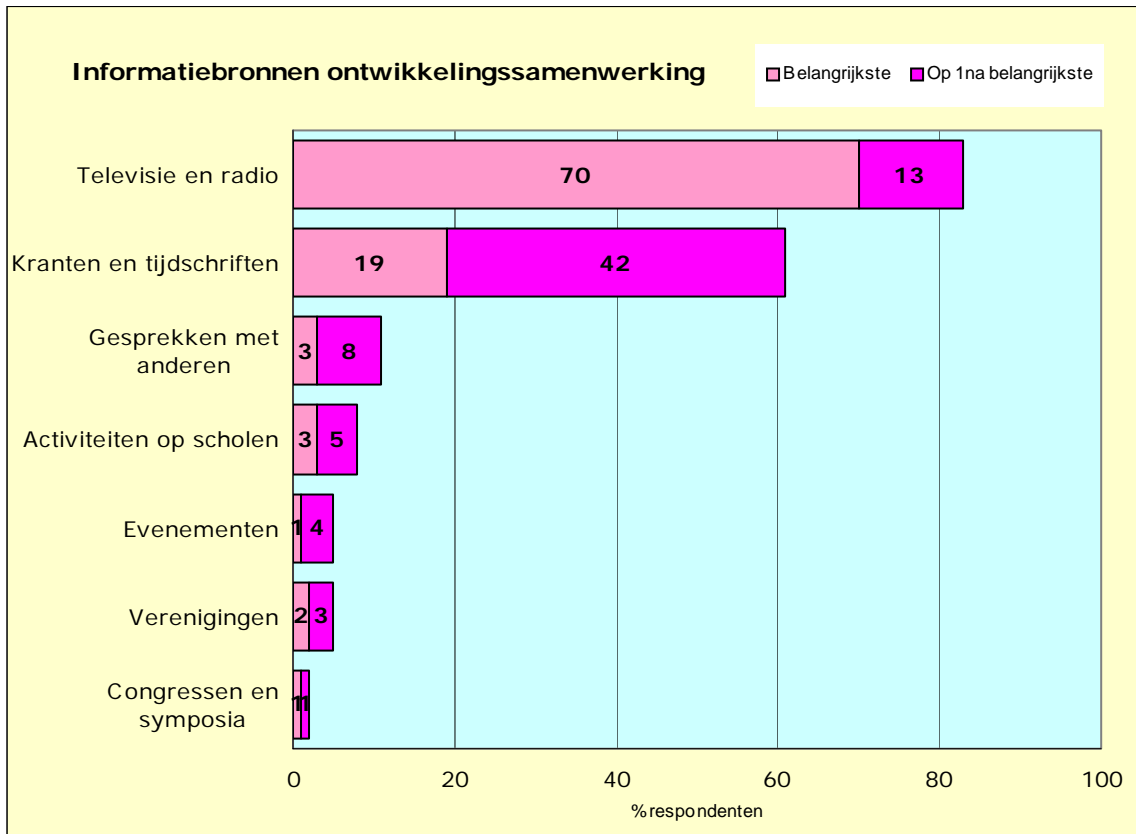
Het zit allemaal dicht in de buurt van het adagium 'geef mensen niet een vis, maar een hengel':

- 'Je moet er mensen naar toe sturen en laten zien hoe je er mee omgaat. Als je met zo'n landbouwapparaat komt moet je zorgen dat ze weten hoe je er mee omgaat. Nu staat het daar gewoon te roesten.'
(*Niet betrokken*)
- 'Ik vind dat je wat moet doen in landen waar het mis gaat, in welke mate, tja, ze moeten het zelf ook kunnen. Je kunt beter zorgen dat je ze een kunstje leert zodat ze het daarna zelf kunnen doen.'
(*Niet betrokken*)
- 'Gewoon, terug naar de basis: die mensen krijgen nu van alles en nog wat terwijl ze er niks mee opschieten. Help ze hun akkertje te ploegen. Hele simpel beginnen. Nu beginnen ze met één ding, dan loopt het voor geen meter, gaan ze er nog iets naast doen en dan dijt het maar uit. Je moet terug naar de basis.'
(*Doorsnee burgers, mei*)

AUDIOVISUELE EN GEDRUKTE MEDIA BELANGRIJKSTE INFORMATIEBRONNEN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

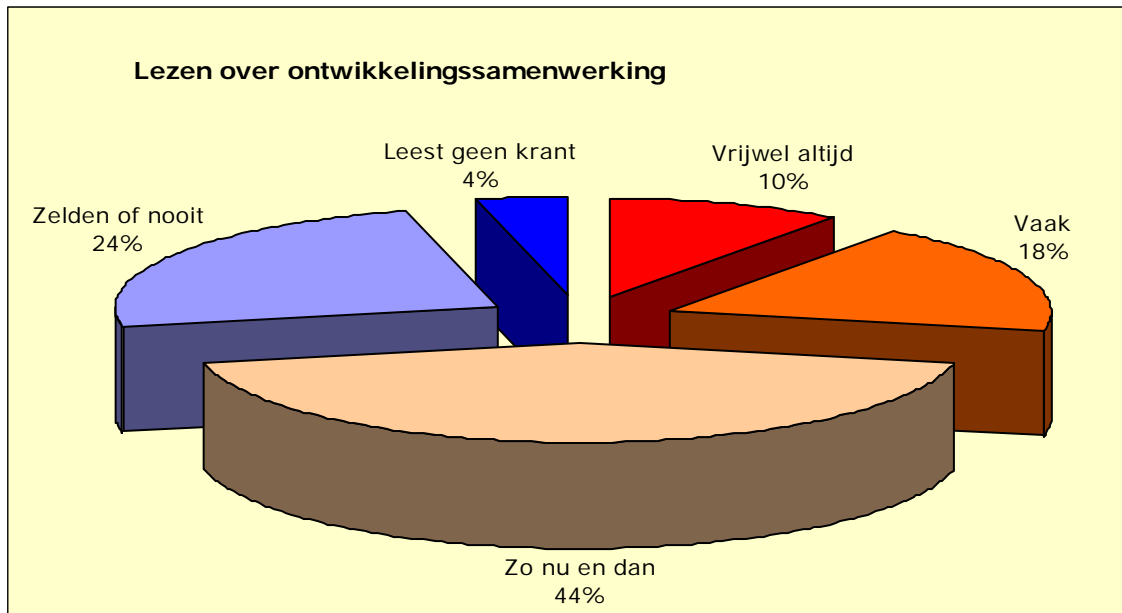
Media belangrijkste informatiebron voor OS, maar overige kanalen tevens belangrijk.

Respondenten doen het gros van hun kennis over ontwikkelingssamenwerking op via televisie, radio, kranten en tijdschriften. Liefst 83 procent van de respondenten geeft aan dat de audiovisuele media (televisie en radio) voor hen tot de twee belangrijkste informatiebronnen over ontwikkelingssamenwerking behoren. De gedrukte media in de vorm van kranten en tijdschriften komen op een tweede plaats (61 procent). Boeiend is dat respondenten niet uitsluitend afhankelijk zijn van de media. Ruim een kwart van de respondenten (28 procent) geeft aan gebruik te maken van gesprekken met anderen, activiteiten op scholen, evenementen, verenigingen en congressen en symposia, al of niet in gecombineerde vorm. Dit laat zien hoe belangrijk dergelijke activiteiten zijn voor de publieke meningsvorming. Dat is zeker het geval als men zich daarbij realiseert dat een substantieel deel van de media-aandacht juist deze activiteiten als onderwerp heeft.

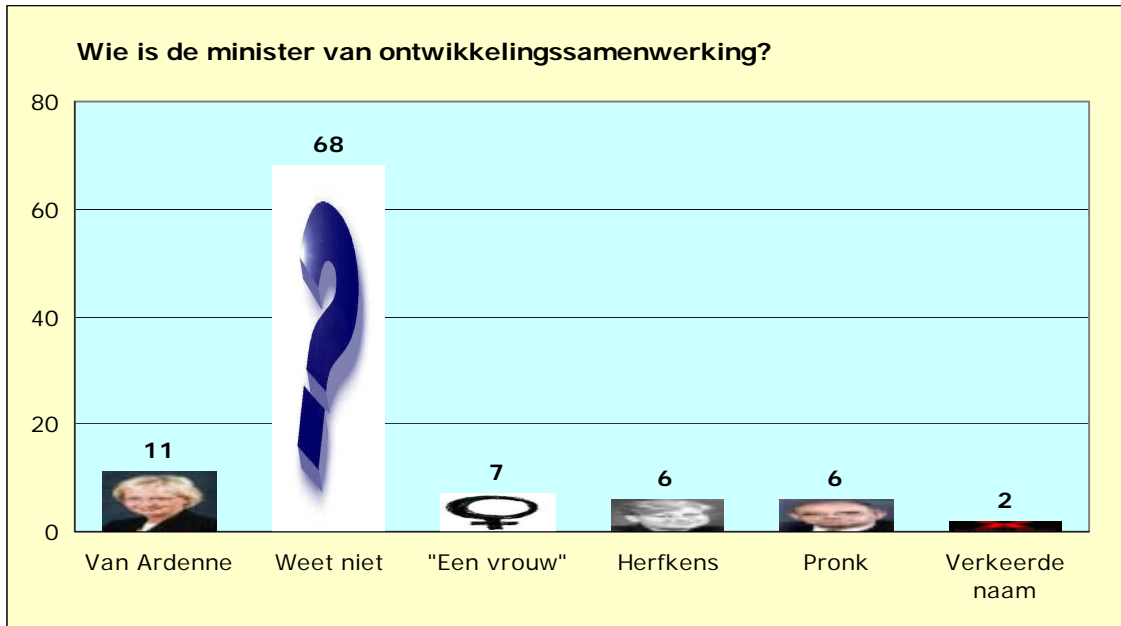
Noot: Vraagtekst: "Ik lees u nu een aantal bronnen op waar u informatie kunt krijgen over ontwikkelingssamenwerking. Wilt u aangeven welke TWEE van deze informatiebronnen voor u PERSOONLIJK het belangrijkste zijn?" NB: door een technische fout is het Internet per ongeluk niet in de lijst met antwoordopties opgenomen.

Zeer veel mensen lezen wel eens iets over ontwikkelingssamenwerking. De meeste respondenten (44 procent) zeggen 'zo nu en dan' iets te lezen over ontwikkelingssamenwerking. Als men iets over ontwikkelingssamenwerking in de krant ziet staan zegt één op de tien respondenten (10 procent) dit 'vrijwel altijd' te lezen; 18 procent van de ondervraagden zegt zulke stukken 'vaak' te lezen. Iets meer dan een op de vier respondenten (28 procent) leest zulke stukken 'zelden of nooit' of zegt geen krant te lezen.

Noot: Vraagtekst: "Als u de krant leest en u ziet iets over ontwikkelingssamenwerking, leest u dat dan vrijwel altijd, vaak, zo nu en dan of zelden of nooit?"

Maar de minister van ontwikkelingssamenwerking is grotendeels onbekend. Ondanks deze uitgebreide informatieconsumptie is slechts 11 procent van de respondenten in staat om correct aan te geven wie de huidige minister van ontwikkelingssamenwerking is. Bijna zeven van de tien respondenten (68 procent) blijft het antwoord schuldig, 12 procent noemt één van de voorgangers (Herfkens of Pronk), 7 procent zegt 'een vrouw' en 2 procent noemt een foutieve naam. Minister Van Ardenne is het minst onbekend onder 65-plussers (22 procent), vooral onder vrouwen en hoogopgeleiden in deze groep. Daarnaast zijn mensen die vaak of vrijwel altijd berichten over ontwikkelingssamenwerking lezen iets minder onbekend met de minister (21 procent naamsbekendheid). Linkse kiezers zijn duidelijk minder onbekend met Van Ardenne (15 procent) dan rechtse kiezers die haar vrijwel niet kennen (8 procent).

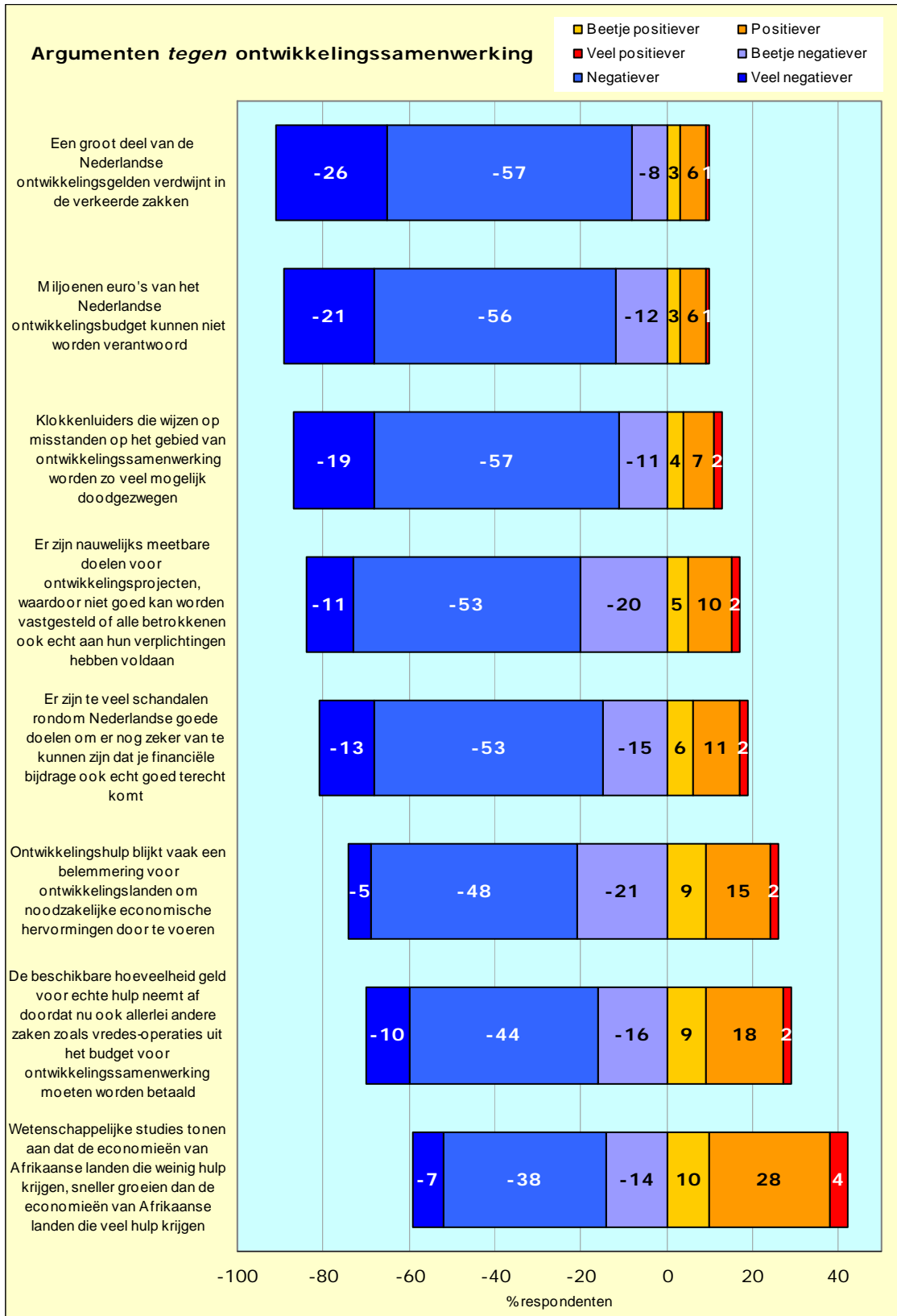
Noot: Vraagtekst: "Kunt u mij zeggen hoe de Nederlandse minister van ontwikkelingssamenwerking heet?"

DRAAGVLAK VOOR ONTWIKKELINGSSAMENWERKING IS KWETSBAAR

Draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking kan vrij gemakkelijk worden ondermijnd.

Tegenstanders van ontwikkelingssamenwerking beschikken over een hele reeks argumenten die sterk resoneren onder de Nederlandse bevolking. Het sterkst resonerende bezwaar tegen de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking is eigenlijk een verhaal. Het is het verhaal dat een groot deel van het Nederlandse ontwikkelingsgeld in de verkeerde zakken verdwijnt, dat miljoenen euro's niet kunnen worden verantwoord en dat klokkenluiders, die dit soort zaken aan de kaak stellen, zo veel mogelijk worden doodgezwegen. Anders gezegd: 'ze' weten dat een groot deel van het geld in de verkeerde zakken verdwijnt, maar je mag er van de politiek-correcte elite in dit land niks van zeggen. Deze aanklacht wordt op de voet gevolgd door een hele reeks andere bezwaren, zoals het gebrek aan meetbare doelen, het grote aantal fondsenwervingschandalen, claims dat ontwikkelingshulp de situatie alleen maar verslechtert en de vervuiling van het ontwikkelingsbudget. Het enige argument dat iets minder sterk resoneert, is de stelling dat 'wetenschappelijke studies [aantonen] dat de economieën van Afrikaanse landen die weinig hulp krijgen, sneller groeien dan de economieën van Afrikaanse landen die veel hulp landen'. Dit blijkt vooral een opsteker voor degenen die toch al niet erg tevreden waren met het beleid: blijkbaar hebben ontwikkelingslanden geen hulp nodig en redden ze het ook wel zonder de financiële bijdrage van Nederland.

Krachtigste aanval: groot deel van het geld verdwijnt in de verkeerde zakken. Het krachtigste argument tegen ontwikkelingssamenwerking, en bovendien het krachtigste argument uit dit hele onderzoek, is dat 'een groot deel van de Nederlandse ontwikkelingsgelden in de verkeerde zakken [verdwijnt]'. Maar liefst 91 procent van de respondenten krijgt hierdoor een negatiever gevoel over ontwikkelingssamenwerking, waarvan 26 procent 'veel negatiever'.

Noot: Vraagtekst: "Ik lees u nu een paar uitspraken voor over de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Kunt u steeds aangeven in welke mate deze uitspraak, ER VAN UITGAANDE DAT DEZE OOK ECHT WAAR IS, u positiever of negatiever doet denken over de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking?"

GOEDE MOGELIJKHEDEN VOOR EFFECTIEVE VERDEDIGING DRAAGVLAK

Sterkste verdedigingslijn sterk genoeg voor effectieve bescherming draagvlak OS.

Aanval en verdediging houden elkaar redelijk in balans. De argumenten vóór ontwikkelingssamenwerking zijn sterk genoeg om tijdig de kritiek op het beleid te ondervangen en van haar explosieve lading te ontdoen. De sterkste verdedigingslijn voor ontwikkelingssamenwerking is geniet even veel steun als de krachtigste aanval (92 procent 'positiever' versus 91 procent 'negatiever'). Maar het beste verdedigingsargument – over een door de Nederlandse regering in te voeren monitorsysteem – roept duidelijk minder sterke emoties op (19 procent 'veel positiever' versus 26 procent 'veel negatiever'). Argumenten die te maken hebben met enigerlei vorm van onafhankelijkheid (een onafhankelijke donateursvereniging, of een onafhankelijke denktank die heeft vastgesteld dat Nederland het beste beleid voert) herbergen iets meer emotie in zich dan de overige argumenten (blijkend uit een groter percentage 'veel positiever'). Het algehele en ook geruststellende beeld is dat er een brede klasse van verdediginglijnen is die allemaal voldoende sterk resoneren om eventuele aanvallers van repliek te dienen. Veel van deze argumenten kunnen nu al op proactieve wijze worden ingezet om het reeds bestaande draagvlak verder te versterken. Critici kan zo de pas worden afgesneden.

Goede mogelijkheden voor uitbouw Nederlands marktleiderschap op terrein van OS.

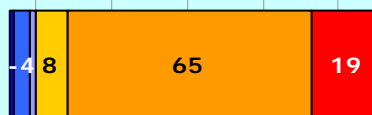
Deze resultaten maken duidelijk dat, in aanvulling op het proactief wegnemen van bezwaren tegen OS, er ook hele goede offensieve mogelijkheden liggen voor Nederland om haar marktleiderschap op dit terrein verder uit te bouwen. Dat kan door het actief bevorderen van 'positieve concurrentie' tussen de rijke landen, door trots te zijn op onze prestaties (denk aan het oordeel van het onafhankelijke *Center for Global Development*), door wendbaarheid (aanpassen van beleid als gestelde doelen niet worden gehaald), en door actieve steun voor het keurmerk voor fondsenwerving. Ook het ontzien van ontwikkelingssamenwerking bij de bezuinigingen wordt goed gewaardeerd.

Verschillende meningen over niet bezuinigen op OS-begroting. De mededeling dat 'ontwikkelingssamenwerking op dit moment de enige post [is] waarop niet wordt bezuinigd' doet tweederde van de respondenten (65 procent) positiever denken over OS. Eenderde van de respondenten (34 procent) gaat er juist negatiever door denken. Dit patroon hangt sterk samen met allerlei andere opvattingen over ontwikkelingssamenwerking. Het vormt een waterscheiding tussen degenen die negatieve gevoelens koesteren ten aanzien van OS en degenen die OS juist positief tegemoet treden. Het is echter belangrijk om ons te realiseren dat met dit argument het issue van OS wordt getransformeerd van een *1-sided issue* (ook wel valence issue genoemd, een vraagstuk waar iedereen het in beginsel eens is over de wenselijkheid daarvan) naar een *2-sided issue* (ook wel *position issue* genoemd, waar sprake is van voorstanders en tegenstanders). Gelet op de brede onderliggende steun voor OS – steun die niet voor zichzelf spreekt – is het beter om te proberen om het valence-karakter van het vraagstuk te bewaren. Voorstanders weten zich daarbij bovendien gesteund door de wetenschap dat in het geval OS tot position issues zou worden getransformeerd, zij een ruime meerderheid van de bevolking aan hun zijde weten.

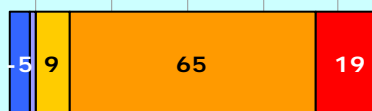
Argumenten voor ontwikkelingssamenwerking

■ Beetje positiever ■ Positiever
■ Veel positiever ■ Beetje negatiever
■ Negatiever ■ Veel negatiever

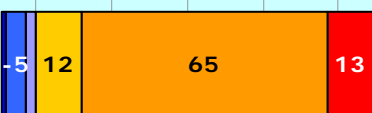
Aan het eind van het jaar voert de Nederlandse regering een speciaal monitorsysteem in waarmee nauwlettend in de gaten wordt gehouden of voorgestelde verbeteringen in ontwikkelingslanden ook echt worden gerealiseerd

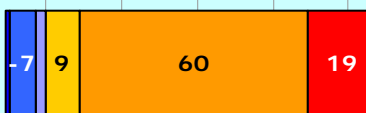
Er is een onafhankelijke Donateurvereniging Nederland opgericht die mensen via een website in staat stelt om precies na te gaan wat ontwikkelingsorganisaties met het aan hen geschonken geld doen

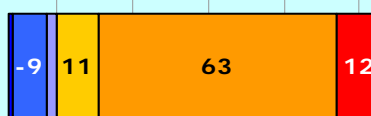
Nederland heeft het initiatief genomen voor een systeem waarmee de presentaties van rijke landen op het gebied van OS eenvoudig vergeleken kunnen worden, waardoor ook snel duidelijk wordt wie er beter zijn best moet doen

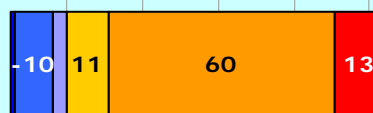
Het onafhankelijke Center for Global Development uit Washington heeft aan de hand van een speciale index vastgesteld dat Nederland van de 21 rijke landen het beste beleid voor OS voert.

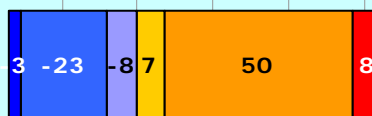
De Nederlandse regering heeft aangegeven dat zij het beleid voor OS sneller zal aanpassen wanneer duidelijk is dat de gestelde doelen niet worden gehaald

De meeste ontwikkelingsorganisaties beschikken over een speciaal keurmerk van het onafhankelijk Centraal Bureau Fondsenwerving, een keurmerk dat je alleen maar krijgt als je minder dan een kwart van je geld besteedt aan fondsenwerving

Ontwikkelingssamenwerking is op dit moment de enige post waarop niet wordt bezuinigd

-40 -20 0 20 40 60 80 100
% respondenten

Noot: Vraagtekst: "Dan volgen nu nog enkele uitspraken. Gaat u bij deze uitspraak positiever of negatiever denken over de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking?"

MILLENNIUMDOELEN: TE MOOI OM WAAR TE ZIJN?

Millenniumdoelen onbekend. Mensen zijn nagenoeg onbekend met de millenniumdoelen. Zelfs in de twee focusgroepen met mensen die zich betrokken voelen bij ontwikkelingssamenwerking bleek niemand in staat om zonder hulp uit te leggen wat de millenniumdoelen waren. Na enig heen en weer gepraat legde men wel een link met de Verenigde Naties en pas na assistentie van de gespreksleider was men in staat om zich een beeld te vormen van de millenniumdoelen. Het is duidelijk: het ontbreekt de gemiddelde Nederlander aan de meest elementaire kennis op dit gebied:

- 'Hier heb ik nog nooooooooit van gehoord!' (*Betrokkenen, juli*)

Zeer goede waardering millenniumdoelen, maar grote twijfel over haalbaarheid. De millenniumdoelen worden zeer goed gewaardeerd, maar de deelnemers in de focusgroepen plaatsen onmiddellijk kritische kanttekeningen bij hun hoge waarderingcijfers:

- 'Ik heb overal tieners, maar daar tegenover staat dat ik denk dat het allemaal niet gaat lukken.' (*Beetje betrokken*)
- 'Het klinkt heel mooi allemaal, je zou het wel willen, maar of het gebeurt, dat weet ik niet.' (*Niet betrokken*)
- 'Het is een prachtig plan, maar qua realisme heb ik een heel ander cijfer ingevuld.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Het is zo belachelijk als je dit ondertekent. Je kunt niet serieus zeggen dat je dit in 2015 gaat halen, dan sla je een flater.' (*Doorsnee burgers, juli*)

De deelnemers in de focusgroepen kregen dertien verschillende doelen voorgelegd (vijf meer dan de oorspronkelijke acht millenniumdoelen, omdat sommige doelen in afzonderlijke componenten zijn gesplitst). Het gemiddelde waarderingcijfer, uitgedrukt als een rapportcijfer van 1 tot en met 10, bedroeg voor alle dertien doelen gezamenlijk 8.3 – een score die maar zelden wordt gehaald in politiek-maatschappelijk onderzoek. Dit fraaie cijfer schrompelt echter ineen tot een miezige 5.1 zodra werd gevraagd om aan te geven hoe haalbaar ('realistisch') men de doelen achtte. Het enige doel dat zich aan deze malaise weet te onttrekken is het verschaffen van levensreddende medicijnen met een rapportcijfer van 6.4. Reden: veel deelnemers dachten dat dit al gebeurt.

Halveren wereldwijde armoede: minst realistische millenniumdoel. Het 'koninginnedoel' van de millenniumdoelen, voor 2015 halveren van de wereldwijde armoede, behoort tot de best gewaardeerde millenniumdoelen in de focusgroepen (gemiddeld cijfer van 8.9), maar scoort een dikke onvoldoende (rapportcijfer 4.0) op de haalbaarheidsschaal. Dit doel valt daarmee de twijfelachtige eer te beurt om als het minst realistische millenniumdoel te worden ervaren.

<i>Millenniumdoelen</i>	Waardering	Inschatting haalbaarheid
Uiterlijk in 2015 er voor zorgen dat alle jongens en meisjes volledig basisonderwijs ontvangen	9.2	4.8
Uiterlijk in 2015 halveren van het percentage mensen in de wereld dat van minder dan 1 dollar leeft en dat honger lijdt.	8.9	4.0
Uiterlijk in 2015 een halt toeroepen aan de verspreiding van HIV/AIDS, malaria en andere levensbedreigende ziekten	8.7	4.8
Uiterlijk in 2015 halveren van het aantal mensen zonder toegang tot veilig drinkwater	8.7	5.6
Verschaffen van toegang tot betaalbare levensreddende geneesmiddelen in ontwikkelingslanden in samenwerking met farmaceutische bedrijven	8.6	6.4
Uiterlijk in 2015 de kindersterfte onder kinderen jonger dan vijf jaar met tweederde verminderen	8.4	4.8
Uiterlijk in 2015 de moedersterfte (kraamzorg) met 75 procent verminderen	8.4	5.1
Uiterlijk in 2015 zorgen voor een aanzienlijke verbetering van de levensomstandigheden van ten minste 100 miljoen bewoners van sloppenwijken	8.3	4.5
Opzetten van een wereldwijd partnerschap voor ontwikkeling	7.8	5.6
Uiterlijk in 2015 beëindigen van de ongelijkheid tussen meisjes en jongens in het basis- en voortgezet onderwijs	7.7	4.7
Aanpakken van de schuldenproblematiek van ontwikkelingslanden	7.7	5.0
Verschaffen van nieuwe technologische hulpmiddelen aan ontwikkelingslanden – met name op het gebied van ICT – in samenwerking met bedrijven	7.3	5.5

Noot: gemiddelde scores gebaseerd op een totale N van 38 (focusgroep I tot en met IV). Gebruikte vraagteksten: 'Hieronder staat een aantal doelen die de wereldleiders zich zouden kunnen stellen met betrekking tot de toekomst van ontwikkelingslanden. Wilt u met een rapportcijfer aangeven hoe u elk doel waardeert? Een 10 betekent dat u het een ZEER GOED doel vindt; een 1 betekent dat u het een ZEER SLECHT doel vindt. U kunt uiteraard ook tussenliggende cijfers geven' en 'Wilt u eveneens met een cijfer aangeven hoe realistisch u elk van deze doelen vindt? een 10 betekent dat u het doel ZEER REALISTISCH vindt; een 1 betekent dat u het doel ZEER ONREALISTISCH vindt. U kunt uiteraard ook tussenliggende cijfers geven.'

Wisselende associaties bij millenniumdoel acht. De precieze formulering van millenniumdoel acht, het wereldwijde partnerschap, zorgde bij de inrichting van de onderzoeksinstrumenten al voor de nodige problemen. Deze problemen werden verder bevestigd door de reacties van de deelnemers in de focusgroepen. Veel deelnemers meenden in het 'wereldwijde partnerschap voor ontwikkeling' de komst van een nieuwe laag bureaucratie te beluisteren. Anderen dachten juist te horen dat er dankzij het partnerschap in de toekomst beter zou kunnen worden samengewerkt. Met een gemiddelde waardering van 7.8 wordt het doel overigens goed gewaardeerd en biedt het onverwacht goede mogelijkheden voor effectieve communicatie:

- 'Bij dat punt is het typisch weer van 'kom, we gooien er een organisatie tegenaan' – daar gaan we weer.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Ik heb juist een heel hoog cijfer gegeven, omdat ik het gevoel heb dat het versnipperd is. Ik denk dat het geen kwaad kan om het grote beeld te hebben.' (*Betrokkenen, mei*)

- 'Een partnerschap is goed omdat je dan met veel landen aan een beperkt aantal doelen kan werken.' (*Betrokkenen, mei*)

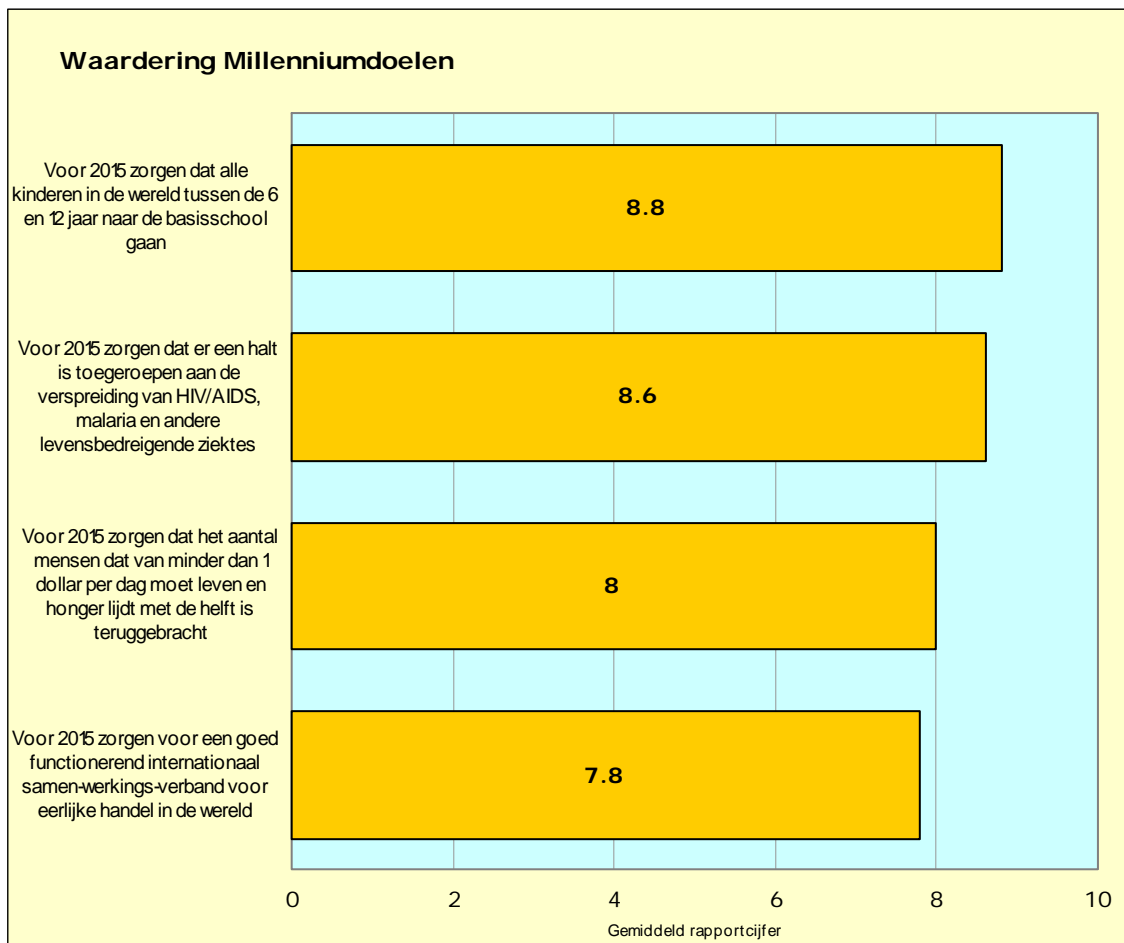
Bijdragen aan eerste levensbehoeften worden zeer goed gewaardeerd. Veel deelnemers hebben de neiging om bij het horen over de millenniumdoelen over te schakelen op een soort van triage, net als op het slagveld, waarbij allereerst wordt gekeken naar wat mensen in ontwikkelingslanden als eerste nodig hebben. Zaken als drinkwater, geneesmiddelen en basisonderwijs scoren daarom hoog. Het is om deze reden dat 'alle kinderen naar de basisschool' liefst anderhalve punt hoger scoort dan de afschaffing van ongelijkheid tussen jongens en meisjes in het onderwijs: naar school gaan is een eerste levensbehoefte; het terugdringen van ongelijkheid is luxe.

- 'Eerst het belangrijkste – het liefst geef je alles een tien. Technologie het laagst. Ik denk dat het belangrijkste is dat iemand te eten heeft.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Ik denk dat dat de basis is – onderwijs is het belangrijkste. Dat is de toekomst.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Als een kind honger heeft leert het niet.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Het gaat er om dat je een bepaalde basis hebt, dat je gewoon een aantal basisvaardigheden hebt. Ik denk dat dat een behoefte is voor een land om zich beter te kunnen ontwikkelen. Het gaat er om dat die mensen beter geschoold zijn.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Gezondheid is de eerste voorwaarde – ik heb zelf best wel veel documentaires gezien over hoe het daar gaat, dat ze geen idee hebben over hoe de ziekte zich verspreidt. Ik vind het ontzettend belangrijk dat ze de controle hebben over hun eigen lichaam en hun eigen gezondheid. Ik denk dat je jezelf daarmee veel beter kan ontwikkelen als de volksgezondheid hoog is.' (*Doorsnee burgers, juli*)

De discussie over de Aids-crisis maakt veel emoties los:

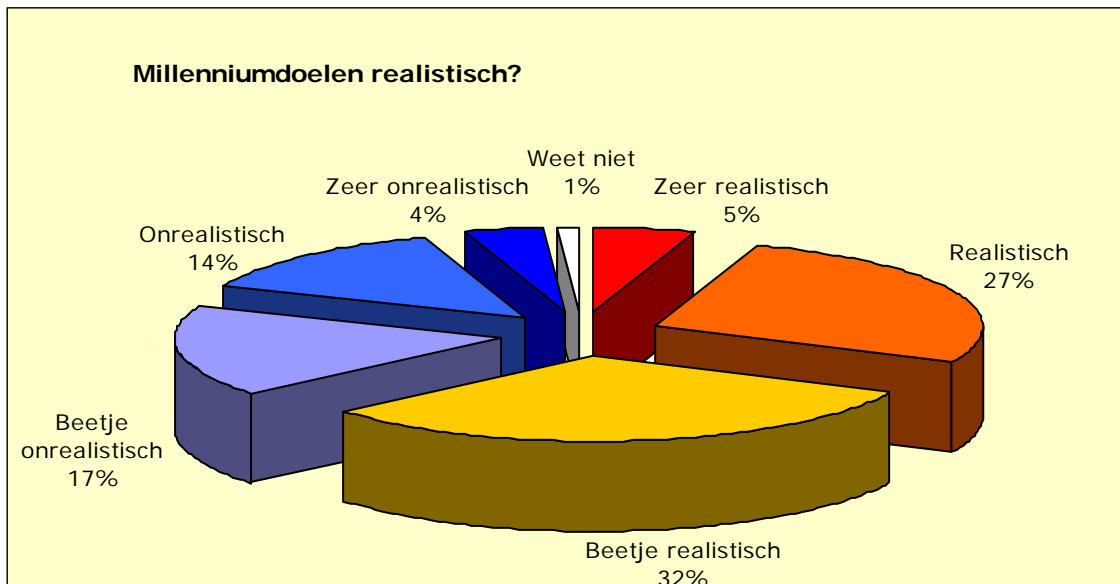
- 'Dit wordt een ware plaag. Hier word je niet vrolijk van, eerlijk gezegd. In Azië, dat is een haard, dat gaat gewoon komen. Van die cijfers word je niet vrolijk, ik durf het haast niet te lezen.' (*Betrokkenen, juli*)
- 'Als je ziet hoe dat werkt, dan word ik er heel somber van, want een Afrikaanse man is geen man als hij een condoom gebruikt.' (*Betrokkenen, juli*)
- 'En de katholieke kerk werkt ook niet mee, laten we daar eens effetjes duidelijk over zijn.' (*Betrokkenen, juli*)

Bevestiging in kwantitatieve gegevens. De patronen in de focusgroepen worden bevestigd door de kwantitatieve gegevens. Alle kinderen naar de basisschool en de bestrijding van HIV/Aids scoren zeer hoog (gemiddeld rapportcijfer van respectievelijk 8.8 en 8.6), gevolgd door het halveren van de armoede (raportcijfer 8.0) en het wereldwijde partnerschap voor ontwikkeling (7.8). Onderwijs en Aids zijn echte 'hot buttons'. De emotionele intensiteit waarmee de onderwijsdoelstelling wordt beleefd is bijzonder groot (39 procent het cijfer 10; liefst 88 procent een rapportcijfer 8 of hoger); hetzelfde geldt voor de bestrijding van HIV/Aids (34 procent cijfer 10; 83 procent cijfer 8 of hoger).

Noot: Vraagtekst: "Alle landen in de wereld hebben hun handtekening gezet onder een aantal doelstellingen die voor het jaar 2015 moeten worden gerealiseerd. Die worden de Millenniumdoelstellingen genoemd. Ik lees u enkele doelen voor en vraag u die een rapportcijfer te geven. Een 10 betekent dat u het een ZEER GOED doel vindt; een 1 betekent dat u het een ZEER SLECHT doel vindt. U kunt ook tussenliggende cijfers geven."

Kwantitatieve gegevens: iets gunstiger beeld haalbaarheid millenniumdoelen. Na het horen van vier millenniumdoelen (halveren armoede, alle kinderen naar school, bestrijding HIV/Aids en het wereldwijde partnerschap voor ontwikkeling) geeft 35 procent van de respondenten in het kwantitatieve onderzoek aan deze doelen 'onrealistisch' te vinden; 64 procent van de respondenten zegt deze doelen op enigerlei wijze realistisch te vinden. Het lijkt er, mede in het licht van de sterke reacties in de focusgroepen, echter sterk op dat veel mensen met twijfel over de haalbaarheid van de millenniumdoelen zijn gevlucht naar de categorie een 'beetje realistisch'. Eenzelfde soort patroon zagen we al eerder bij de besteding van ontwikkelingsgelden. De realiteit is en blijft dat mensen zich kritisch opstellen ten aanzien van de haalbaarheid van de millenniumdoelen.

Noot: Vraagtekst: "En wat is uw totaalindruk na het horen van deze doelen? Vindt u deze verzameling doelen zeer realistisch, realistisch, beetje realistisch, beetje onrealistisch, onrealistisch of zeer onrealistisch?"

Men gelooft wel dat het kan, maar vreest dat de wil er niet is. De deelnemers in de focusgroepen denken niet dat het per definitie onmogelijk is om de doelen te realiseren. Zij zijn in beginsel ook aanspreekbaar op het plegen van een gezamenlijke inspanning. Een positieve 'can do' houding (het kan!) werkt daarbij aanstekelijk, vooral als er ook echt zichtbare resultaten geboekt worden:

- 'Dit moet kunnen.' (*Betrokkenen, juli*)
- 'Coca Cola kan toch ook overal zo'n machine krijgen!' (*Betrokkenen, juli*)
- 'Ik denk dat het nu al heel erg aan het ontwikkelen is. Je ziet dat er nieuwe scholen worden geopend.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Ik geloof wel dat we het kunnen. Als iedereen zich er maar hard voor maakt. Als je er allemaal voor gaat, als alle neuzen in dezelfde richting wijzen, dan kan het best.' (*Betrokkenen, juli*)
- 'Als je hoort 'het gaat goed', denk je, 'hé, misschien kan het toch', misschien worden er toch geen paleizen van gebouwd.' (*Doorsnee burgers, mei*)

Maar mensen blijven ontvankelijk voor sombere bespiegelingen:

- 'Er zijn te veel mensen die er geen belang bij hebben.' (*Betrokkenen, juli*)
- 'Als het echt op geld neerkomt, geven ze niet thuis.' (*Doorsnee burgers, mei*)

Boze reacties op het feit dat er al vanaf 2000 aan de Millenniumdoelen wordt gewerkt.

In de focusgroepen reageert men ronduit boos op het bericht dat de millenniumdoelen in 2000 door wereldleiders zijn opgesteld en dat ze worden onderschreven door de Verenigde Naties. Vooral het feit dat het hier niet gaat om iets nieuws, maar dat de doelen al vier jaar geleden zijn opgesteld komt hard aan. Na het horen hiervan schatten de meeste deelnemers de doelen nog iets minder realistisch in:

- 'O ja, 189 mensen doen in 2000 iets ontzettends belangrijks en dan vergeet je even de wereld in te lichten?' (*Betrokkenen, juli*)

- 'Realistisch gaat bij mij dan nog verder omlaag! Er is al vier jaar voorbij en het klinkt alsof er niks is gebeurd.' (*Niet betrokken*)
- 'Dan word ik nog negatiever. Wij mogen best als land of hier aan tafel zeggen: dit is het doel wat we stellen. Je mag de intentie en de wil hebben en dan zeggen, nu okay, dan gaan we dat realiseren. Deze organisatie zo groot die hier achter staat en nu in 2004, dan is dat geen goed teken.' (*Betrokkenen, mei*)

Men realiseert zich opeens dat men al die tijd niets heeft vernomen over de voortgang met de millenniumdoelen en is onaangenaam verrast door de confrontatie met het feit dat men geen flauw idee heeft hoe de zaak er op dit moment voorstaat:

- 'Ik vind het wel schrikken, dan heb ik er in vier jaar dus niks over gehoord.' (*Betrokkenen, juli*)
- 'Het is toch erg dat niemand dat weet, van die millenniumdoelen. Ik denk dat er toch te weinig aandacht is in de pers.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Ik zou niet weten wat er in die drie, vier jaar is veranderd.' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'Je ziet niet veel wat er gebeurd is.' (*Niet betrokken*)

De confrontatie met de term 'wereldleiders' triggert bovendien onmiddellijk de weerzin tegen de institutionele politiek:

- 'Wereldleiders, dan denk ik wel goede doelen, maar ook open deuren. Dat hadden wij samen ook wel kunnen verzinnen!' (*Beetje betrokken*)
- 'Er zijn al zoveel dure woorden opgesteld en er komt zo weinig uit.' (*Beetje betrokken*)
- 'Ik denk dat de mensen die deze doelstellingen hebben opgesteld vier jaar geleden al wisten dat ze niet haalbaar waren.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Ik zou denken: waarom verbaast het me niks? Het zijn ideaalbeelden, waar iedereen zijn handtekening onderzet zodat het westen weer een tijdje rustig is.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Als we in 2015 weer rond de tafel zitten, hebben we nieuwe leiders. Waar zijn de oude leiders dan gebleven?' (*Niet betrokken*)
- 'Het verbaast me niets, want de VN staat heel erg ver van de werkelijkheid af.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Waar gaat al dat geld naar toe? Er is geen vertrouwen meer!' (*Doorsnee burgers, mei*)

En de onbekendheid met de millenniumdoelen voedt speculatie over samenzweringen en geheime agenda's:

- 'Zo slecht zijn ze hoor!' (*Betrokkenen, juli*)

Zelfs Plan wordt er weer bij gehaald, als aanvullend bewijs:

- 'Een paar jaar geleden had je Foster Parents Plan. Ik vond het heel jammer – ik dacht echt dat het heel goed was. En dan blijkt dat 70 procent bij de directie kwam. Ik geef geen cent meer. Ik wil het zeker weten. Het geld ging alleen maar naar directie. Het is gewoon de doofpot ingegaan. Ik heb toentertijd mijn donatie opgezegd.' (*Niet betrokken*)

Mensen willen informatie, concrete doelen, tussentijdse evaluaties en de bereidheid om het beleid aan te passen aan nieuwe omstandigheden en inzichten. Het verhaal over de oorsprong van de millenniumdoelen leidt uiteindelijk wel tot een vruchtbare discussie over wat er dan wel zou moeten gebeuren. Daaruit komen vier cruciale randvoorwaarden waarbinnen mensen zeer bereid blijken om de millenniumdoelstellingen te steunen:

1. **Informatie.** Mensen tasten op dit moment volledig in het duister over de millenniumdoelen. De meest basale feiten zijn onbekend. Daardoor is men niet in staat om een op feiten gestoelde inschatting te maken van de haalbaarheid van de millenniumdoelen. Dergelijke situaties deden zich veelvuldig voor in de focusgroepdiscussies. Veel deelnemers waren

bijvoorbeeld niet in staat om antwoord te geven op de vraag wat men er van zou vinden als het doel om de wereldwijde honger te halveren zou worden bijgesteld naar het verminderen van de honger met 10 procent. Het boeiende is dat de meeste deelnemers zich ook daar van bewust waren:

- 'Dan zou ik eerst moeten weten wat er moet gebeuren om dat voor elkaar te krijgen.' (*Beetje betrokken*)
- 'Ik heb het overzicht niet van wat er kan gebeuren, wat het kost.' (*Beetje betrokken*)
- 'Het is een beetje spelen met getallen. Die getallen zeggen mij niet erg veel. Je weet niet wat er is gebeurd tussen 2000 en nu.' (*Beetje betrokken*)

Het informeren over de millenniumdoelen *sec* volstaat niet. Ook nadat mensen geïnformeerd zijn over de acht millenniumdoelen ontbreekt het hen aan een verbindend 'verhaal' (een 'narrative'). Ze hebben overduidelijk behoefte aan een verhaal met een kop en een staart dat uitlegt waar deze doelen vandaan komen, dat ze haalbaar zijn, wat er bereikt is en hoe hard er aan getrokken moet worden om ze te realiseren. Bij afwezigheid van zo'n verhaal, zo'n interpretatiekader, hebben veel mensen de neiging om op zoek te gaan naar enigerlei logisch verband tussen de doelen. Zij gaan op zoek naar een hiërarchie, waarbij ze er niet in slagen om dat verband echt te vinden. Dat werkt frustraties in de hand en kan er gemakkelijk toe leiden dat mensen zich in het geheel afkeren van de millenniumdoelen. Het is van cruciaal belang dat er een eind wordt gemaakt aan deze duisternis. Er moeten daarom manieren worden gevonden om de meest basale feiten over de millenniumdoelen onder de aandacht te brengen van het grote publiek.

2. **Concrete, meetbare tussendoelen.** Men wenst concrete, meetbare doelen waar regeringen op kunnen worden afgerekend. Omdat de periode tot aan 2015 te lang is wil men tevens concrete tussendoelen. Men wil goed kunnen zien of de regeringen op schema liggen bij de realisatie van de millenniumdoelen. Tegelijkertijd is men veeleisend en wil men dat de lat hoog wordt gelegd. In dat opzicht voldoen de millenniumdoelen goed:

- 'Stapsgewijs, hè?' (*Beetje betrokken*)
- 'Je moet het concreter maken. We zitten nu in 2004, dan moet je dingen inbouwen, je moet het meetbaar maken.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Je moet gewoon in kleinere porties. Steeds om de vier, vijf jaar laten zien wat ze gedaan hebben.' (*Niet betrokken*)
- 'Als je een eigen bedrijf hebt kijk je ook per jaar' (*Niet betrokken*)
- 'Je moet de lat hoog leggen. Want anders kom je bij 25 procent misschien maar op 10 procent uit.' (*Niet betrokken*)
- 'Als het waar zou zijn, dan zou het betekenen dat ze het controleren, dat er meetpunten zijn om te kijken of je op koers ligt.' (*Betrokkenen, juli*)
- 'De doelstellingen moeten gekoppeld worden aan afspraken die wel haalbaar zijn.' (*Doorsnee burgers, juli*)

En Cruyffiaans:

- 'Als het uitgangspunt helemaal niet haalbaar is, kunnen ze het toch halen.' (*Beetje betrokken*)

Tegelijkertijd moet er wel een reële kans zijn dat de doelstelling wordt gehaald. Concreetheid moet daarbij overigens niet worden verward met kleinschaligheid, hoewel kleinschalige projecten vaak wel concreet zijn.

3. **Tussentijdse evaluatie.** De tijd van ontwikkelingssamenwerking op goed vertrouwen is definitief voorbij. Mensen willen prestaties zien en zijn niet langer bereid, als ze dat ooit al

zijn geweest, om regeringen *carte blanche* te geven. Tussentijdse evaluaties zijn cruciaal omdat er dan ook concrete handelingsconclusies aan kunnen worden verbonden:

- 'Dan ga je kijken waar het aan ligt.' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'Dan ga je kijken of er een andere manier is.' (*Beetje betrokken*)
- 'Dan zul je harder moeten werken.' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'Dan moet je uitzoeken waarom het niet gelukt is.' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'Dan kun je nog een andere kant opgaan of besluiten om een andere doelstelling te realiseren.' (*Doorsnee burgers, mei*)

Sommige deelnemers vrezen echter voor meer bureaucratie:

- 'Dan krijg je evaluatiemomenten – dan zitten mensen alleen maar evaluatierapporten te bestuderen terwijl het er om gaat dat je de straat op gaat, de krottenwijken in. Ik zeg niet dat het slecht is, maar wat je vaak ziet is: zo'n organisatie dijt uit, wordt een stroperig geheel, terwijl slagvaardigheid belangrijk is om iets te realiseren. Evalueren – hoe doe je dat nou zo efficiënt mogelijk? Dat is wel een belangrijke vraag.' (*Beetje betrokken*)

4. **Bereidheid tot aanpassingen.** Deelnemers zien het als vanzelfsprekend dat regeringen, en andere verantwoordelijken, het beleid aanpassen op het moment dat tussentijdse evaluaties daar om vragen. Bijstelling van het ambitieniveau van de millenniumdoelen is vooralsnog niet aan de orde:

- 'Je moet niet opgeven, het zijn allemaal dingen die met de beschaving te maken hebben, dat iedereen naar school kan, water krijgt, zal zich allemaal moeten ontwikkelen.' (*Beetje betrokken*)
- 'Dat zou de makkelijke weg zijn.' (*Beetje betrokken*)

En het laten vallen van specifieke millenniumdoelstellingen al helemaal niet:

- 'Je kunt toch niet zeggen: deze zijn niet belangrijk?!' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Dat vind ik het risico: als het niet haalbaar is dan vervalt het, dan zie ik meer in het bijstellen van het doel.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Dan maak je het probleem er niet beter op – dat vult geen magen.' (*Beetje betrokken*)

Fouten maken mag. Het is niet zo dat men vindt dat er geen fouten mogen worden gemaakt. Fouten maken mag, zolang er een structuur aanwezig is die er voor zorgt dat de kans op fouten zo klein mogelijk is. Wanneer eronverhoopt toch fouten worden gemaakt, dan moet daar snel lering uit worden getrokken. Dan moeten zaken worden aangepast:

- 'Als er heel veel fouten worden gemaakt Als er af en toe eens wat misgaat, dat kan gebeuren, mensen maken fouten.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Valt het resultaat anders uit dan gedacht, okay, maar ik wil geen strijkstok, fraude. Dat de oogst eens mislukt, daar kan ik mee leven.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Natuurlijk gaat er wel eens wat fout. Maar ik vind niet dat je er zo gemakkelijk over kan doen. Je moet het wel rechtbreien en er lering uittrekken.' (*Doorsnee burgers, juli*)
- 'Zolang het doel maar dichterbij komt.' (*Betrokkenen, juli*)

Zorgpunt: sanctiemogelijkheden. Ook wanneer aan deze vier randvoorwaarden voldaan is, blijft er nog een belangrijk zorgpunt over voor de deelnemers: wat te doen als de doelstellingen onverhoopt niet worden gehaald? Over welke sanctiemiddelen kunnen we dan beschikken? Men beseft dat er dan geen formele sancties zijn in de vorm van bijvoorbeeld geldboetes zoals bij het schenden van de afspraken over de Europese begrotingstekorten:

- 'Als het niet gehaald is, wat dan?' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Er zijn geen sancties zoals bij de EU met begrotingstekorten. Het is een loze kreet eigenlijk.' (*Betrokkenen, mei*)
- 'Wat wil je afspreken, hoe dan en welke sanctie?' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'Iedereen heeft het getekend, dus zijn we er eensgezind over, maar vervolgens?' (*Doorsnee burgers, juli*)

Campagne: voorzichtig met 'no excuse'. Respondenten reageren positief op drie verschillende redeneringen die de basis zouden kunnen vormen voor een millenniumdoelencampagne. Het gaat hierbij om een 'No excuse'-redenering (technische voorwaarden aanwezig, dus geen excuus mogelijk als de doelen niet worden gehaald), een 'empathisch participatieve' redenering (het is moeilijk, maar als iedereen iets doet lukt het) en een 'direct participatieve' redenering (als iedereen iets doet lukt het):

No excuse. Sommige mensen zeggen dat alle technische voorwaarden aanwezig om wel succes te boeken, dat het dus vooral een kwestie is van politieke wil, en dat er geen goed excuus is als de doelen niet zouden worden gehaald.	Liefst 90 procent 'aansprekend', waarvan 21 procent 'zeer aansprekend'
Empathisch participatief. Sommige mensen zeggen dat het misschien moeilijk is om deze doelen voor 2015 te realiseren, maar dat als heel veel mensen een klein steentje bijdragen wij samen heel ver kunnen komen.	Liefst 88 procent 'aansprekend', waarvan 21 procent 'zeer aansprekend'
Direct participatief. Sommige mensen zeggen dat alle technische voorwaarden aanwezig zijn om wel succes te boeken, en dat als heel veel mensen allemaal een klein steentje bijdragen wij samen heel ver kunnen komen.	Liefst 84 procent 'aansprekend', waarvan 19 procent 'zeer aansprekend'

De focusgroepdiscussies maken echter duidelijk dat de voornaamste aantrekkingskracht van 'No excuse' schuilt in haar negatieve, polariserende houding ten opzichte van regeringen. Deze insteek anticipeert sterk op de gedachte dat de doelen sowieso niet haalbaar zijn. Het versterkt daarmee de huidige latente impressies van burgers, in plaats van deze proberen om te vormen in werkelijke positieve steun. 'No excuse' is daarmee niet een onbegaanbare weg. De kans is echter klein dat het op de middellange termijn tot een positieve dialoog over de millenniumdoelen leidt. De participatieve boodschappen waarin mensen opgeroepen worden om 'een steentje bij te dragen' genieten vrijwel even grote steun als de 'No excuse' boodschap. Tegen deze achtergrond lijkt het verstandig om de constructieve weg te volgen in plaats van stelselmatig de confrontatie op te zoeken.

BESTE BOODSCHAP: ROEP OM BETERE PERFORMANCE

Sterkste boodschap: beter kijken naar performance. De behoefte aan een andere aanpak klinkt sterk door in de reacties van de focusgroepeelnemers op een achttal boodschappen over ontwikkelingssamenwerking. De sterkst resonerende boodschap is er een waarin het minder gaat om de hoeveelheid geld die aan ontwikkelingssamenwerking wordt besteed, als om de vraag

naar de effectiviteit van het gevoerde beleid (zie Bijlage 5 voor een gedetailleerd overzicht van de resultaten van de volledige boodschaptest):

<p>“Nederland behoort nu al jaren tot de landen die het meeste uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking. Te lang is de omvang van ons budget voor ontwikkelings-samenwerking gelijk gesteld aan de mate waarin ontwikkelingssamenwerking ook echt effect heeft. Het is tijd dat we kritischer gaan kijken naar wat er met ons geld wordt gedaan. Voor wat hoort wat. Als het geld niet tot aantoonbare verbeteringen leidt, dan is het beter om te stoppen of de zaken anders aan te pakken.”</p>	<p>Liefst 29 deelnemers ‘overtuigend’, waarvan 11 deelnemers ‘zeer overtuigend’ en 18 deelnemers ‘overtuigend’ (op een totaal van 38 deelnemers)</p>
---	---

Positieve elementen. Men reageert positief op een hele reeks elementen uit de acht geteste boodschappen. Deze elementen raken aan uiteenlopende zaken als goed bestuur, zelfredzaamheid, levensreddende medicijnen en kritischer kijken naar wat er met ontwikkelingsgelden gebeurt. In volgorde van hun aantrekkingskracht zien de positieve elementen er als volgt uit:

- ▶ *‘Zorgen voor goed bestuur zodat ontwikkelingsgeld effectief kan worden ingezet.’*
- ▶ *‘We kunnen zorgen voor meer vrije handel die ontwikkelingslanden ook echte kansen geeft om hun economieën te stimuleren.’*
- ▶ *‘We kunnen meer doen om er voor te zorgen dat medicijnen tegen aids en malaria en andere ziekten beter beschikbaar komen.’*
- ▶ *‘Hulp aan ontwikkelingslanden in ruil voor concrete prestaties en hervormingen.’*
- ▶ *‘Het is tijd dat we kritischer gaan kijken naar wat er met ons geld wordt gedaan’*
- ▶ *‘Als we allemaal wat bewuster leven en daar naar handelen kunnen we al heel veel veranderen.’*
- ▶ *‘[Andere landen voldoen niet aan 0.7 norm]. Het is daarom belangrijk dat we de wereld oproepen om een groter deel van hun begroting te besteden aan hulp aan arme landen.’*

Negatieve elementen. Men reageert negatief op, ditmaal in volgorde van afstotingskracht:

- ▶ *‘Op dit moment liggen we niet op koers om dit doel (= millenniumdoelen) te bereiken.’* (men schrikt hier van en wenst realisering van de millenniumdoelen)
- ▶ De link met terrorisme (niet geloofwaardig)
- ▶ *‘Dus koop gewoon die hamburger van McDonalds als je daar er trek in hebt.’* (te populistisch, te plat)
- ▶ De vrijblijvendheid van ‘praktisch idealisme’, het idee dat je door bewuster stil te staan bij de eigen gedrag al een flinke bijdrage kunt leveren aan een betere wereld.

Het feit dat mensen negatief reageren op het ‘niet op koers liggen’ voor het bereiken van de millenniumdoelen is bemoedigend. Immers, een dergelijke klacht laat zich betrekkelijk makkelijk omzetten in een positieve boodschap. De andere drie elementen – terrorisme, populisme en

praktisch idealisme – scoren vooral negatief omdat zij niet geschikt zijn om als belangrijkste drager van een centrale boodschap te fungeren.

ACTIVITEITENTEST

Activiteiten: men wil vooral resultaat zien. Geconfronteerd met een uitgebreide verzameling activiteiten die mensen zouden kunnen ondernemen, geven de focusgroepeelnemers de hoogste rapportcijfers aan activiteiten die tastbaar zijn, aan niet-opdringerige activiteiten die inzichtelijk maken wat je allemaal kunt doen (informereren, verleiden) en aan activiteiten waarin stelling wordt genomen tegen misbruik van ontwikkelingsgeld (zie Bijlage 6 voor een volledig overzicht van de resultaten):

- ◆ **Concrete, tastbare projecten** worden op afstand het sterkst gewaardeerd:

'Samen met een organisatie in een ontwikkelingsland een aantal kleinschalige activiteiten organiseren, zoals het bouwen van een school, het neerzetten van ovens die lopen op zonne-energie, het bouwen van een weeshuis, of het opzetten van opleidingsprogramma's voor onderwijzers'	Gemiddeld rapportcijfer 8.5 (N=38)
'Concrete activiteiten ontwikkelen die mensen hier in Nederland in staat stellen om met kleine inspanningen goede dingen te kunnen doen voor mensen in ontwikkelingslanden'	Gemiddeld rapportcijfer 8.3 (N=19)

- 'Ik houd altijd wel van praktische oplossingen die onmiddellijk zichtbaar zijn en die niet langs al die schijven lopen.' (*Beetje betrokken*)
- 'Het is kleinschalig voor ons maar voor hun is het enorm!' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'Als je iets kleinschalig aanpakt zie je direct wat er gebeurt in zo'n dorp.' (*Beetje betrokken*)
- 'Als je het los kan koppelen van kleinschalig en toch concreet kan houden is het ook goed.' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'Tastbaar en concreet, dat is goed.' (*Doorsnee burgers, mei*)

- ◆ **Duidelijk maken wat je allemaal kunt doen.** Het ten behoeve van het onderzoek geanonimiseerde initiatief van *onemen.nl* wordt eveneens sterk gewaardeerd en sluit naadloos aan op een breed bestaande bereidheid om 'best wat extra te willen doen':

'Openen van een website waarin wordt aangegeven welke dingen je allemaal zou kunnen doen, variërend van heel groot tot heel klein, die kunnen helpen om de situatie van mensen in ontwikkelingslanden te verbeteren'	Gemiddeld rapportcijfer 7.8 (N=38)
'Mensen van dienst zijn die graag actief willen worden, maar niet goed weten aan welke concrete activiteiten zij kunnen meedoen'	Gemiddeld rapportcijfer 8.0 (N=19)

- ◆ **Stelling nemen tegen misbruik overheidsgeld.** Activiteiten die bijdragen aan een betere besteding van ontwikkelingsgeld geniet eveneens grote instemming:

Het stellen van Kamervragen over verkeerd gebruik van ontwikkelingsgeld	Gemiddeld rapportcijfer 7.4 (N=38)
---	--

Weinig steun voor 'conventionele' participatievormen. Men heeft weinig waardering voor meer geïnstitutionaliseerde participatievormen, zoals het lid worden van een politieke partij of je bij je stem voor de Tweede Kamer vooral laten leiden door de standpunten van de partijen over ontwikkelingssamenwerking:

'Bij het uitbrengen van je stem in Tweede-Kamerverkiezingen je sterk laten leiden door de standpunten van de politieke partijen over ontwikkelingssamenwerking'	Gemiddeld rapportcijfer slechts 5.5 (N=38)
'Lid worden van een politieke partij om het ontwikkelingsbeleid van die partij te kunnen beïnvloeden'	Gemiddeld rapportcijfer slechts 5.5 (N=38)

Er bestaat evenmin weinig steun voor institutionele activiteiten zoals de *Model United Nations* en het idee van jongerenvertegenwoordigers bij de VN:

'Organiseren van de <i>Model United Nations</i> , waarbij jongeren uit verschillende landen de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties naspelen'	Gemiddeld rapportcijfer slechts 5.4 (N=38)
'Als het voorgaande, alleen is de jongerenvertegenwoordiger niet afkomstig van 1 van de jongerenorganisaties, maar wordt hij of zij direct gekozen via een televisieprogramma van BNN'	Gemiddeld rapportcijfer slechts 4.8 (N=38)

- 'Dan krijg je van die wijsneuzen uit Amsterdam-Zuid.' (*Beetje betrokken*)
- 'Zo'n jongetje naar zo'n vergadering – die kan toch geen potten breken daar.' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'De meesten gaan er in om dat hun ouders al in de politiek zitten.' (*Niet betrokken*)

Bij dit alles geldt overigens wel de methodologische kanttekening dat de waardering voor de meeste activiteiten – zoals altijd – vrij gevoelig is voor de manier waarop zij zijn geformuleerd. De confrontatie met specifieke activiteiten zegt daardoor meer over de manier waarop de focus-groepdeelnemers op dit moment tegen bepaalde activiteiten aankijken dan over de feitelijke succeskans van elk van de activiteiten.

Spontane suggestie: stages. In verschillende focusgroepen kwamen de deelnemers met het idee van stages. Op deze manier wordt gedaan aan kennisoverdracht en wordt jonge mensen uit Nederland tevens de kans geboden om hun blik te verbreden:

- 'Niet die oude beelden van kinderen met een vlieg op hun gezicht. Dat werkt niet. Laat het op een andere manier zien! Laat studenten medicijnen stage lopen in een ander land. Verplicht, Artsen zonder Grenzen-werk. Het is een goede leerschool en kinderen worden geholpen.' (*Niet betrokken*)
- 'Stages: internetsystemen in ontwikkelingslanden opzetten.' (*Betrokkenen, juli*)

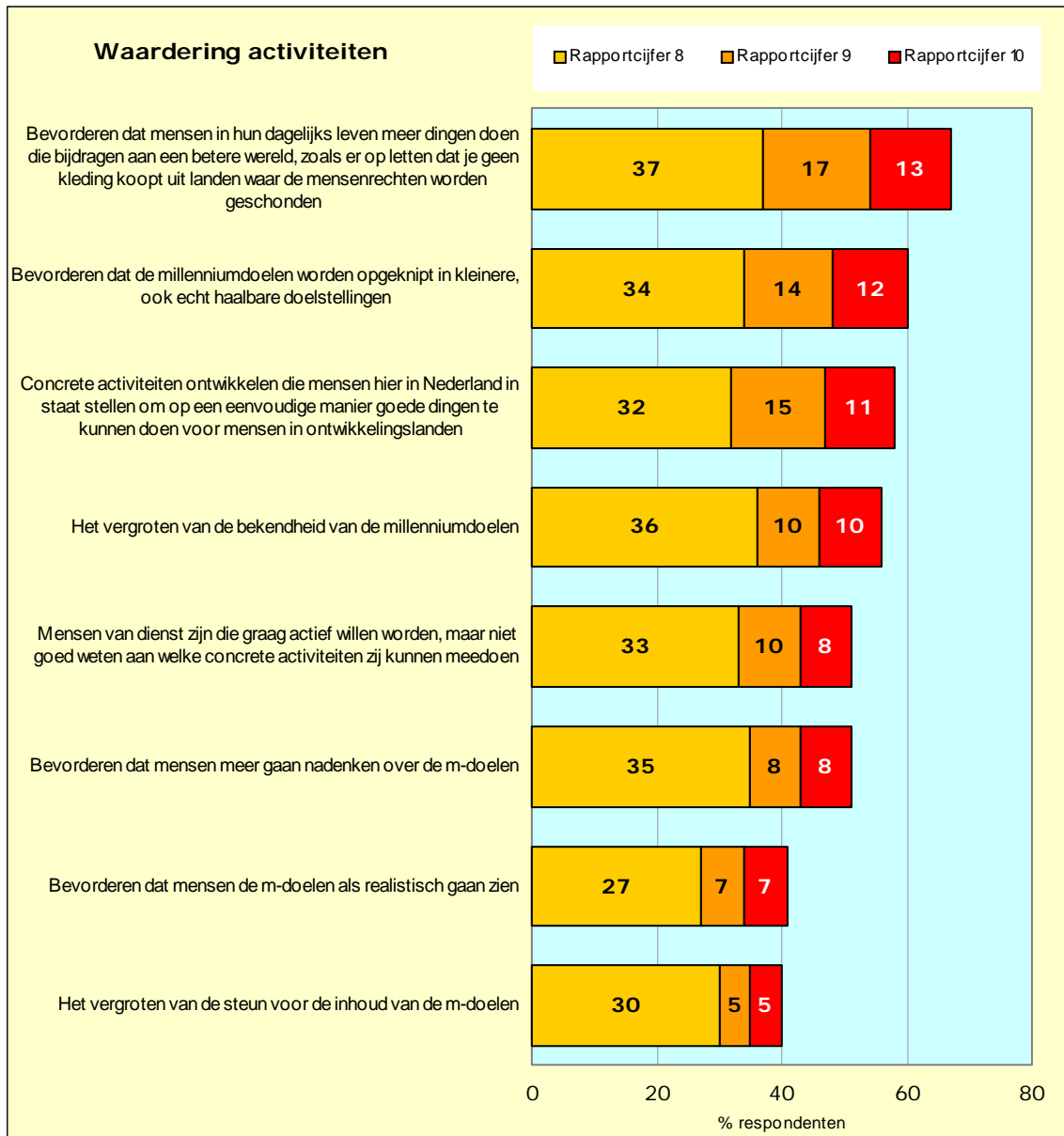
Kwantitatieve resultaten iets minder geprononceerd. Een deel van deze activiteiten is ook voorgelegd aan de respondenten in het kwantitatieve onderzoek. De gemiddelde waarderingss-

scores bevinden zich binnen een vrij nauwe bandbreedte (van 7.1 tot en met 7.7 – niet afgebeeld). Wanneer we echter naar de hogere rapportcijfers (8, 9 en 10) kijken zien we echter wel vrij grote verschillen. Zo blijkt 'praktisch idealisme' in de vorm van "bevorderen dat mensen in hun dagelijks leven meer dingen doen die bijdragen aan een betere wereld, zoals er op letten dat je geen kleding koopt uit landen waar de mensenrechten worden geschonden' het als activiteit (dus niet als drager van een centrale boodschap) zeer goed te doen (67 procent rapportcijfer 8 of hoger). Andere onderzoeken van *Anker Solutions* laten overigens zien dat mensen altijd zeer positief reageren op mensenrechten.

Brede steun voor activiteiten. Een segmentatieanalyse laat zien dat de activiteiten steun vinden onder alle categorieën van de bevolking. De traditionele *constituency* van ontwikkelings-samenwerking (linkser, hoger opgeleid, vaker vrouw, grote stad, vaker naar de kerk of naar culturele voorstelling) is daarbij iets oververtegenwoordigd, maar niet veel. De activiteiten vinden ook volop steun onder de segmenten in de samenleving die in de regel kritischer zijn over ontwikkelingssamenwerking (platteland, rechts, laag opgeleid). In totaal geeft 71 procent van de bevolking een gemiddeld cijfer van 7 of meer voor alle genoemde activiteiten. Dat betekent dat een zeer groot deel van de bevolking in principe moet kunnen worden verleid om aan één of meer van deze activiteiten mee te gaan doen.

Millenniumdoelen doen ook goed mee. Respondenten lopen ook aardig warm voor het opknippen van de millenniumdoelen in 'kleinere, ook echt haalbare doelstellingen' (60 procent rapportcijfer 8 of hoger). Men ondersteunt tevens het vergroten van de bekendheid van de millenniumdoelstellingen (56 procent rapportcijfer 8 of hoger) en bevorderen dat mensen meer gaan nadenken over de millenniumdoelen (51 procent rapportcijfer 8 of hoger). De steun is echter duidelijk minder groot voor het bevorderen dat mensen de millenniumdoelen als realistisch gaan zien (41 procent) en het vergroten van de steun van de inhoud van de millenniumdoelen (40 procent). De laatste twee activiteiten wekken te veel de indruk van overheidspropaganda ('Postbus 51'). De millenniumdoelen worden hierbij gezien als een product dat koste wat kost aan de man moet worden gebracht zonder dat er ruimte is om de inhoud van de doelen te bediscussiëren en zo nodig bij te stellen. Mensen voelen zich daarmee niet serieus genomen.

Noot: Vraagtekst: Ik noem u nu enkele activiteiten die er voor zouden kunnen zorgen dat gewone mensen meer betrokken raken bij ontwikkelingssamenwerking. Wilt u met een rapportcijfer aangeven hoe u elk activiteit waardeert? Een 10 betekent dat u het een ZEER GOEDE activiteit vindt; een 1 betekent dat u het een ZEER SLECHTE activiteit vindt. U kunt uiteraard ook tussenliggende cijfers geven.

Alle bijdragen tellen: geef ruimte aan zowel professionals als 'amateurs'. Slechts een minderheid van de respondenten (39 procent) vindt dat ontwikkelingsprojecten het beste overgelaten kunnen worden aan professionele ontwikkelingsorganisaties vanuit de gedachte dat zij de expertise in huis hebben en gewone mensen die kennis vaak ontberen. Een meerderheid van 56 procent van de respondenten verkiest de stelling dat 'alle ontwikkelingsprojecten, groot en klein, waardering [verdienen], dus zowel van professionele ontwikkelingsorganisaties als van individuele mensen die verder niet zo veel afweten van ontwikkelingssamenwerking':

<i>Uitspraak 1</i>	<i>Uitspraak 2</i>	1	2	Marge
Ontwikkelingsprojecten moeten vooral worden overgelaten aan professionele ontwikkelingsorganisaties omdat zij de expertise in huis hebben en individuele mensen die kennis vaak ontberen	Alle ontwikkelingsprojecten, groot en klein, verdienen waardering, dus zowel van professionele ontwikkelingsorganisaties als van individuele mensen die verder niet zoveel afweten van ontwikkelingssamenwerking	39	56	-17

Noot: Percentages tellen niet op tot honderd doordat de antwoorden 'weet niet', 'beide' of 'geen van beide' buiten beschouwing zijn gelaten. Vraagtekst: "Ik lees u nu twee uitspraken voor en vraag u aan te geven met welke van deze twee uitspraken u het meest eens bent."

MAAK KENNIS MET PETER, DE MEEST AUTHENTIEKE BOODSCHAPPER

En plotseling was daar Peter, verpleegkundige uit Uithoorn. In de laatste focusgroep met betrokkenen op 12 juni doet Peter een anderhalf uur lang rustig mee aan de discussie. Een kwartier voor het einde, bij de bespreking van de activiteiten zegt hij plotseling:

- 'Het enige wat mij aanspreekt is punt 7 [Concrete activiteiten, AS]. In Sri Lanka hebben wij projecten met een huis voor straatkinderen. We vormen een stichting met drie mensen. Het is een ontzettend kleine druppel wat we doen. We doen het allemaal op eigen kosten. Wij zorgen dat er dingen gerealiseerd worden zoals doucheplaatsen, toiletten en matrassen. Wij bezoeken het land één keer per jaar. Het is een druppel op een gloeiende plaat maar wel heel belangrijk. Het is schrijnend, en ik zeg het niet om mezelf op de borst te kloppen hoor, maar ik geef hier in Nederland geen cent aan goede doelen. Al het geld dat wij sparen geven wij aan huizen. Wij zien elk jaar dat er vooruitgang is en dat die kinderen daar naar school kunnen. Kinderen met Down syndroom, prachtige huizen, opgeknapt, en ze kunnen alles weer. Wij persoonlijk controleren dat en dat komt altijd goed.' (*Peter uit groep 6, betrokken*)
- [Moderator: hoe komen jullie aan het geld dan?]
- 'Van donateurs en braderieën. Wij krijgen heel veel spullen van vrienden. Zo breidt het zich uit en wordt het steeds groter en groter. Het is heel leuk om te zien als zo'n weeshuis opgeknapt wordt.'
- [Moderator: Geloven wij hier aan tafel jou niet veel meer dan iemand anders? Ben jij niet een veel betrouwbaardere boodschapper dan Balkenende of Annan?]
- Nou, ik dacht het niet! [lacht]

De overige deelnemers vallen helemaal stil van verbazing. Eigenlijk had iedereen wel Peter willen zijn. Peter is authentiek en puur. De deelnemers kunnen zich niet voorstellen dat mensen als Peter een belangrijke rol zouden kunnen spelen in de beeldvorming over ontwikkelingssamenwerking. Bijvoorbeeld als onderdeel van een millenniumcampagne:

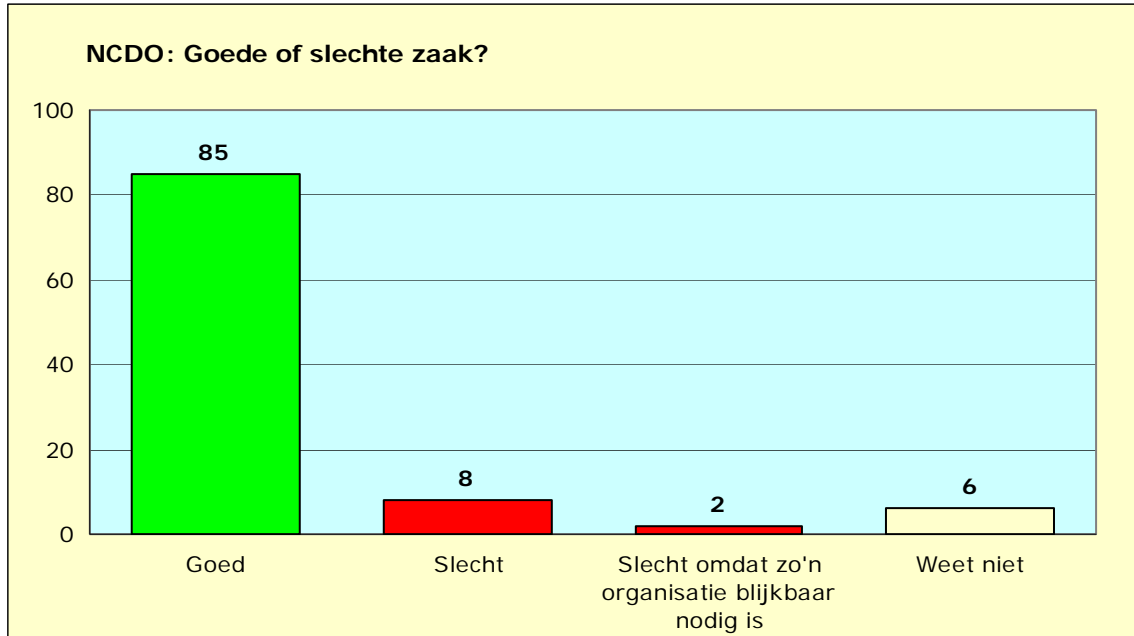
- 'Ik denk dat je dit soort eerlijke reclame niet voor tv kan doen.' (*Betrokkenen, juli*)
- 'Peter zou niet geloofd worden in commercial; mensen zouden denken dat hij een acteur is.' (*Betrokkenen, juli*)

Uiteraard luidt de conclusie dat de beeldvorming rond ontwikkelingssamenwerking zeer gebaat kan zijn met één of meer Peters.

DE NCDO EN HAAR MISSIE

Overweldigende steun voor NCDO. Een overweldigende meerderheid van de respondenten (85 procent) vindt het een 'goede zaak' dat er een organisatie is zoals de NCDO:

Noot: Vraagtekst: "Vindt u dat het een goede of slechte zaak dat er een organisatie is zoals de NCDO?"

Mission statement NCDO. In de loop van de focusgroepen zijn verschillende missiestatements voor de NCDO getest en verder aangepast. Het kwantitatieve onderzoek laat zien dat verschillende missiesattements zeer goed gewaardeerd worden. Het meest beknopte statement omvat slechts 26 woorden en wordt door liefst 81 procent van de respondenten als 'overtuigend' ervaren. De emotionele intensiteit van de waardering is echter uitermate beperkt (slechts 5 procent 'zeer overtuigend'), maar dit is niet uitzonderlijk voor dit type missiestatements en is bovendien ook het geval voor de beide alternatieven:

Missiestatement 1. De NCDO wil dat meer mensen in Nederland betrokken raken bij internationale samenwerking. Als mensen dat al zijn, ondersteunt NCDO hen met informatie, geld en adviezen.

81 procent 'overtuigend', waarvan 5 procent 'zeer overtuigend'

De beide alternatieve missiestatements zijn iets langer (respectievelijk 39 en 47 woorden) en genieten een vrijwel identieke waardering als het meest beknopte missiestatement:

<p>Missiestatement 2. De NCDO zorgt er voor dat mensen in Nederland regelmatig iets zien, horen en lezen over wat er in de ontwikkelingslanden gebeurt en wil op die manier de kennis over de betrokkenheid van mensen in Nederland bij ontwikkelings-samenwerking vergroten.</p>	<p>79 procent 'overtuigend', waarvan 5 procent 'zeer overtuigend'</p>
<p>Missiestatement 3. De NCDO streeft naar een grotere betrokkenheid van de Nederlandse bevolking bij ontwikkelingssamenwerking. NCDO doet dat onder andere door middel van campagnes, debatten, exposities en documentaires. NCDO ondersteunt daarnaast mensen en organisaties die zich in Nederland inzetten voor de verbetering van de positie van mensen in ontwikkelingslanden.</p>	<p>82 procent 'overtuigend', waarvan 8 procent 'zeer overtuigend'</p>

In de focusgroepdiscussies leiden deze missiestatements al snel tot positieve, constructieve discussies over kennis en zelf daadwerkelijk iets doen en daarbij geholpen worden. Vooral het idee van kennisoverdracht spreekt aan. Het vergroot de zelfredzaamheid, terwijl je bij de overdracht van geld altijd maar weer moet afwachten wat je er voor terug krijgt:

- 'Kennis spreekt me aan.' (*Doorsnee burgers, mei*)
- 'Functie kan zijn dat het geen ver mijn bed show is waar je je schuld afkoopt, maar dat je zelf plannen kunt uitvoeren. Dus het komt dichterbij.' (*Beetje betrokken*)
- 'Hoe kan je nou een stap maken van 'ik weet dat er iets aan de hand is in een ver land' en hoe kan je dat aanpakken? Dat je mensen leert om die stap te zetten. Dat er een soort kennispanel is waar je met vragen terecht kunt.' (*Beetje betrokken*)
- 'Financiële steun ben ik huiverig voor. Wel als jullie precies weten wat er gebeurt met dat geld. Kennis en opleiding vind ik de belangrijkste punten.' (*Betrokkenen, juli, schriftelijke opdracht*).
- 'Geen geld maar goederen. Laat zien wat er gebeurt. Wees open en eerlijk. Duidelijkheid!' (*Betrokkenen, juli,, schriftelijke opdracht*).

Boodschappen aan Henny Helmich. Aan het eind van de focusgroepen werd telkens gevraagd om een ansichtkaart in te vullen met een boodschap aan Henny Helmich, directeur van de NCDO. In een groot aantal boodschappen wordt hij aangespoord om de millenniumdoelen bekender te maken. Helmich zou meer moeten laten zien van de activiteiten die op dat gebied worden ondernomen en moet degenen die getekend hebben voor de millenniumdoelstellingen flink op de hielen blijven zitten:

- 'Zeker meer bekendheid geven aan de doelstellingen. De bevolking mee laten denken en mee laten helpen aan het verwezenlijken van deze doelstellingen. Controle houden of men zich er daadwerkelijk aan houdt. En als er doelen gehaald worden dit zeker bekend maken.' (*Doorsnee burgers, mei, schriftelijke opdracht*)
- 'Het is vooral belangrijk dat alles over de doelstellingen bekend is, dus ook zeker als dingen gehaald worden. En dat de Nederlander zelf meer kan doen om mee te helpen. De hulp moet en kan tastbaarder.' (*Doorsnee burgers, mei, schriftelijke opdracht*)
- 'Zorg voor bekendheid van de millenniumdoelen. Blijf kritisch tegenover diegenen die hun handtekening eronder hebben gezet. Zorg dat de bevolking mee wil denken en zelf actie wil / kan ondernemen.' (*Doorsnee burgers, mei, schriftelijke opdracht*)
- 'Laat Nederland weten wat de millenniumdoelstellingen zijn, laat weten waar u mee bezig ent, dan komt de interesse vanzelf.' (*Betrokken burgers, mei, schriftelijke opdracht*)
- 'Zorgen voor bekendheid, openheid, controle bekende Nederlanders en onbekende projecten in beeld brengen en op de hoogte houden, vooral de mensen blijven prikkelen om hier aan mee te doen, en de interesse te houden.' (*Betrokkenen, mei, schriftelijke opdracht*)

- 'Henny, maak meer zichtbaarheid aan de doelen. Licht mensen voor. Maak je organisatie bekend. Zit de overheid openlijk op hun huid. Zeker nu we voorzitter zijn van Europa.'
(Betrokkenen, mei, schriftelijke opdracht)

Veel deelnemers roepen Helmich overigens ook op om de NCDO bekender te maken. Dit roept vragen op over het profiel van de NCDO en of enigerlei vorm van *rebranding* niet alsnog overwogen zou moeten worden:

- 'Graag zou ik toch meer duidelijkheid willen hebben over het doel van de organisatie ook zou er meer bekendheid mogen zijn voor de NCDO.'
(Betrokkenen, mei, schriftelijke opdracht)

Ten slotte kan heeft de alom gewenste openheid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking ook betrekking op de directeur zelf:

- 'Beste heer Helmich, u doet goed werk, maar ik adviseer u om uw salaris openbaar te maken zodat iedereen kan zien dat u dit werk doet uit idealisme in plaats van geld.'
(Betrokkenen, mei, schriftelijke opdracht)

* * *

